Grundlinier till Anthropologien

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av signaturen Rbg, författat av **Sigurd Ribbing** (1816-1899), sammanbundet med ***Grundlinier till Logiken***, har digitaliserats i augusti 2008 från Harvard University av Google Books och anpassats för Projekt Runeberg i januari 2014 av Ralph E.

GRUIV DLINIER

TILL

ANTHROPOLOGIEN

AF

Rbff.

Fjerde upplagan, öfversedd och delvis omarbetad.

Upsala

EDQUIST & BERGLUND

1870CAP. 1.

Anthropelogiens begrepp #ch indeliimg.

§ 1. Anthropologien är vetenskapen om menniskan, och har såsom sådan att angifva hennes natur eller väsen i allmänhet samt att uppfatta hennes väsendtliga bestämningar, hvilka i det förra ega sin enhet, i deras sammanhang med detta.

Mom. 1. Vetenskap är

a) vetande, d. ä. nödvändig eller oföränderligt viss eller sann kunskap (i motsats mot problematisk: tro och mening, samt assertorisk: erfarenhetskunskap s£som blott sådan) , samt såsom sådan klart och tydligt eller formelt fullkomligt förnimmande eller begrepp; — förhållandet mellan vetande och begrepp?

b) ett systematiskt eller sammanhängande vetande och såsom sådant innehållande a) en flerhet af momenter — ej blott vetande in abstracto; ß) en enhet eller princip: någonting i alla de förra gemensamt eller identiskt; samt y) logisk consequens eller sammanhang för förståndet: mellan enheten och momenterna samt dessa sinsemellan, så att de sednares sanning och nödvändighet inses genom den förra och i en viss ordning genom hvarandra — i motsats mot ett rhapsodiskt vetande och ett aggregat af insigter.

Anm. Till följd af förhållandet mellan kunskap och sats samt följ-agtligen vetande och nödvändiga satser sammanfaller nämnda bestämning af vetenskap med den vanligen begagnade: ett sammanhängande helt af allmängiltiga och nödvändiga satser, som säsom sådant innefattar a) en grundsats; ß) en flerhet af följdsatser; y) logiskt sammanhang mellan den förra och de sednare samt dessa sinsemellan.

Mom. 2. Anthropologien är den vetenskap — till skilnad från andra, — hvars object och innehåll är menniskan; således

a) hennes natur och väsen i allmänhet (hennes definition) samt de allmännaste bestämningar, som omedelbart

derur följa (hennes attributer);4

b) menniskans specielare, men dock väsendtliga bestämningar, som medelbart — medelst attribnterna — inses i deras sammanhang med hennes väsen in abstracto (hennes praprieteter); eller, då menniskan är ett andligt och verk* samt väsen, hennes förmögenheter och funetioner.

A n m. Hd v delsen ni n'iy--/i; i v id tf räckt b^mii rkfhe -- wi ro Is o fens); i nt-kr.iukt !<> atitrktL--enheten af de bestämningar Ims något, som oj frän dnta kunna afsöndras, antingen f<>nuj• Utan'liga enheten i nch af desamma ; af någonting* natur, vüatn < <-h fn-f/rtfp i förhållande till hvarandra; af be-stäumhfj, k amt vii?endt! i>j orli ».väsendtlig bestämning

§ 2. I det föregående äro nek angifna delarne af un-thropologien : en allmännare och en enskildare.

Än ni Före häda, inledningsvis, en (tnnhjfi?k rearsss från menniskans factiska bestämdhet till enheten i densamma - wpiiom ett smves-sivt distinguerande frän andra varelser eller fixerande uch angifvande at* betydelsen af hennes niikie-tor med dessa.

CAP. 2.

i.

öfversigt af de varelser , som utgöra föremål för menniskans kunskap.

§ 1. Do varelser, som pä något sätt utgöra föremal för menniskans kunskap, äro: I. Gud: det i och genom sig varande eller absoluta och såsom sadant oändliga väsendet; II. Verlden: sammanfattningen af de (för menniskan i någon män bekanta) varelser, som tillika i någon man äro i och genom annat — genom Gud och hvarandra — eller relativa och såsom sädana ändliga d. ä. i någon mån inskränkta.

Anm. Andra membruin af denna indelning förutsattes här såsom till sin factiska verklighet genom erfarenheten erkänd, — och detsamma gäller äfven om de följande indelningarne, -- det fnrsta inses med nödvändighet ur det andra.

§ 2. De varelser, som tillsammans bilda den för menniskan bekanta verlden, äro A) oorganiska eller (relativt) döda: i hvilka enheten framträder endast i den specifika graden och sättet af delarnes samvaro eller samverkan i rummet — af cohæsion, gestalt och chemisk förening; — så, att delarne utgöra det betingande, det hela eller den oorganiska varelsen det betingade: producten af delarne, i nyssnämnda hänseende bestämd och endast genom yttre impuls sig förändrande; B) organiska eller (relativt) lefvande:5

i hvilka enheten framträder såsom sjelfverksam (spontant verkande), delarne bildande ock bestämmande samt sig i desamma förverkligande kraft — lif eller lifskraft; — så, att det hela ock delarne eller mouienterna samt dessa sinsemellan — såsom organer, verktyg — ömsesidigt betinga hvarandra: den organiska varelsen utgör ett, sig sjelft inifrån ständigt utvecklande och causerande, helt af sammanhängande (homogena) delar eller momenter — ett lefvande helt eller en organism.

Äfven i det oorganiska framträder enheten såsom — mechanisk eller chemisk samt under vissa förhållanden rörande — kraft (eller princip för successiv förändring), men endast i delarnes attraktion och repulsion, det oorganiska tinget förverkligas medelst en enkel — mechanisk eller chemisk — causalitetsserie; i det organiska deremot framträder enheten såsom sjelfverksam, bildande och bestämmande kraft i och for delarne eller momenterna, det hela och de förra samt dessa sinsemellan äro endast genom vexelverkan eller ömsesidig och såsom sådan teleologisk causalitet till eller utgöra, hvartdera, på en gång vilkor eller medel och ändamål (producten i hvarje fall tillika orsak).

Anm. 1. Lifvet framträder sålunda först såsom sjelfverksam kraft

— i och för materia: bildbart ämne, delbar och tang massa i rummet.

Anm. 2. Skilnaden mellan det döda och lefvande är dock blott relativ och äfven i det förra framträder kraften ander vissa förhållanden i yttringar, som äro analoga med de organiska, och rice versa.

§ 3. De organiska eller lefvande varelserna äro: 1) vegetativt lefvande, veæter: i hvilka den lefvande kraften såsom sådan framträder endast i och för en mångfald af yttre, kroppsliga momenter: såsom det oorganiska bestämmande och (till organiskt) ombildande eller bildningsdrift i förhållande till detta — lif eller lifskraft i inskränkt bemärkelse;

— den lefvande varelsen sjelf alltså såsom ett organiskt helt af delar i rummet eller såsom kroppsligt lefvande; 2) animaliskt lefvande eller djur i vidsträckt bemärkelse: i hvilka samma kraft framträder såsom sjelf enhet i mångfald af inre, andliga momenter: såsom sig sjelf bestämmande eller förnimmande och begärande eller viljande i vidsträckt bemärkelse — själ i vidsträckt bemärkelse; — den lefvande varelsen sjelf alltså såsom ett organiskt helt eller en enhet af kroppsliga (organer) och andliga bestämningar (pejceptio-ner och begär eller actus volendi) — såsom kroppsligt och andligt lefvande.6

I vexten framträder lifvet ännu såsom blott enhet eller kraft, i de motsatta yttringarna af adpreJiension och secre-tion (i mångfaldiga modificationer) i förhållande till det oorganiska; i de animaliskt lefvande varelserna åter såsom enhet i bestämningar hos kraften sjelf — hvaraf fri rörelse i rummet är den yttre företeelsen.

Anm. Dock är äfven h&r skilnaden blott relativ, och vexten företer yttringar, som ftro analoga med det animaliska lifvets eller Öfvergå i s&dana.

§ 4. De animaliskt lefvande varelserna i vidsträckt bemärkelse äro: a) animaliskt lefvande eller djur i inskränkt bemärkelse (oskäliga djur): i hvilka kraften såsom förnimmande och begärande eller viljande framträder endast i förhållande till det yttre: kroppen och dess affectioner, såsom blott kännande (sensitiv) och insünct — själ i lägre bemärkelse, anima, vrør; — den animaliskt lefvande varelsen alltså såsom ett helt af andliga bestämningar (som ega sin verklighet) i omedelbart förhållande till ett annat: förnimmelser af detta och på detsamma rigtade actus volendi; b) menskligt lefvande eller förnuftiga (i vidsträckt| bemärkelse) varelser: i hvilka samma kraft framträder såsom sådan i förhållande till sig sjelf: sina egna perceptioner och viljanden och sig såsom deras enhet, d. ä. såsom medvetet förnimmande och fritt verksam — själ i högre bemärkelse eller ande, animus, vovg; — den förnuftiga varelsen alltså såsom (medveten och 8jelfbestämd) enhet eller subject i och för en mångfald af (i sig) rent andliga bestämningar — i förhållande till hvilka det kroppsliga är och vetes såsom blott förutsättning eller medel, — sig sjelf i sin bestämdhet förnimmande och bestämmande.

Hos djuret är hvaije förnimmelses och begärs innehåll — det förnumna och begärda — en bestämning hos kroppen eller hvaije psychisk bestämning eger tillika sitt omedelbara uttryck såsom en physisk: hvarje sensation' eller drift är den psychiska sidan af en kroppslig affection eller rörelse; hos den förnuftiga åter är innehållet af hvarje perception och vilja omedelbart sjelfva perception och viljande samt dermed ock den förnimmande och viljande i de förra — ett förnimmande och förnimmande af detta och af sig (såsom enhet) i detsamma (reflexion i vidsträckt bemärkelse), ett viljande, som fattas såsom den viljandes: bestämdt af inre grund d.ä. fritt, eller, i dess yttre företeelse, en handling, hvarvid då ock den förnimmande och handlande vet sig såsom sådan:7

skiljer sig såsom enhet och princip för sina bestämningar frän dessa.

Anm. 1. Förnuftig kallas menniskan här i vidsträckt bemärkelse: såvida de nämnda bestämningarne tillhöra förnuftet och endast såsom förnuftiga ega fullständig actualitet; — ehuru medvetandet och friheten hos den verkliga menniskan kan framtr&da såsom sinnliga eller förnuftiga i egentlig och inskrSnkt bemärkelse.

Anm. 2. Hvarje lägre grad af lif ingår tillika i den högre och qvarblir när denna utvecklar sig. Menniskan är således ett kropps-, själs- och andeartacU väsen.

"CAP. 3.

Ön Meiiisbais natir ©ch väsen i allmänhet.

§ 1. Menniskan är ett ändligt d. ä. inskränkt eller relativt ofullkomligt medvetande och fritt verksamt väsende; eller: ett sinnligt-fömuftigt väsen.

Anm. Sinnligt tages här såsom relativt motsatt mot förnuftigt, eller = inskränkt, blott med särskildt afseende på

det sätt, hvarpå inskränktheten framträder såsom correlat till förnuftigheten.

§ 2. De bestämningar (attributer) hos menniskan, som omedelbart följa ur denna definition, — d. v. s. hvilkas nöd-ledighet a) ådagalägges blott genom analys af definitionen, samt hvilka derföre ock b) hvardera ntgöra menniskan sjelf sedd blott från en viss sida och alltså återfinnas i alla hennes specielare bestämningar eller proprieteter — äro 1) att hon ntgör i reel bemärkelse ett och såsom sådant ett substantiell eller ursprungligt och sjelfständigt, samt ett andligt eller enkelt — ej i rummet varande — och ett evigt eller oföränderligt — ej i tiden varande — väsen = henne tillkomma attributerna red enhet eller substantialitet, andlighet och evighet eller oföränderlighet.

Mom. 1. Deraf att menniskan är ett väsen förklaras:

a) i anseende till kroppen

a) hvad man kallat dess formda enhet, d. ä. dess delars homogeneitet: quantitativ ändring a qualitativ meta-morphos; qualitativ och quantitativ bestämdhet beroende af kroppen i det hela; delarnes öfvergång i hvarandra; affection af en del b af det hela o. s. v.

ß) dess reda enhet eller att den är något mer än delarne; bestämmande och bildande dem såsom organer för det hela: menniskan formaliter en, oagtadt materialier ständigt en annan.8

y) kroppens metamorphoser, ehura alltid tillika mechaniskt och chemiskt bestämbara, äro dock icke blott sådana eller derigenom förklarliga,^

6) i afseende på själen: medvetandets och viljans identitet i alla särskilda yttringar och dessas inbördes sammanhang: möjligheten af bevis, minne, conseqaens o. s. v.

c) i afseende på både kroppen och tjälen: af att ingendera ej heller någon yttring af någondera år såsom mensklig ntan den andra, menniskan in toto alltid på engång andlig och kroppslig.

Mom. 2. a) Substans är ursprungligt och sjelfständigt varande — eller detsamma, som väsen, blott här relativt sedt: i motsats och förhållande till accidentier (id quod ac-cidit 8c* ad aliquam rem), modus eller phænomen; derföre ock i samma dnbbla: forméla, eller ock reéla bemärkelse, som detta.

b) andlighet är negation af rum-bestämning, d. ä. odelbarhet och enkelhet (rum = det abstracta begreppet delbarhet), följer af det förra ty:

a) alla kroppar sammansatta: förutsätta ett enkelt.

Obs. "Atomer"? 1) i mathematisk bemärkelse contradiction; 2) i physisk" = enkel qualitet, som ej är kropp, men hot en s&dan.

ß) kropp i verkligheten ej utan ett icke-kroppsligt fe qualitativ bestämdhet och kraft.

Obs. "Imponderabla kroppar"? = krafter, ehuru hos, fästade vid kropp.

c) evighet eller oförgänglighet och oföränderlighet, nega^ tictn af tidbestämning (tid « det abstracta begreppet af vex* ling, nemligen af accidentier) : båda således omedelbart nega-^ tiva, medelbart positiva: negationes negationis.

Mom. 3. Betydelse och användning i och för uppfattningen af menniskan alltså:

a) menniskan en organisk varelse;

b) såsom sådan något mera än kropp;

c) och substans i red bemärkelse, ty:

Hon är 2) ett sjelf medvetande vå&en: eller den substan* tiela, andliga och eviga enheten hos henne är sjelfmedvetandet.

Obs. Betydelsen af ordet: enhet af medvetenhet och sjelfständighet

Mom. 1. a) följer omedelbart ur definitionen, eller: deri det specifikt menskliga lifvet och characteren;

b) och låter sig de facto uppvisas ur beskaffenheten af menniskans bestämningar: andliga;9

c) samt utgör sålunda det positiva beviset för menniskans andlighet.

Obs. Motsatta åsigter: 1) psychologisk materialism: andliga bestämningar = hjernaffectioner:

a) hvilar på prcesumtion att realitet = kropp; — fornaelt fel: förklaring ar aflägsnare orsaker i stället för nr närmare;

ß) utan stod af erfarenbeten: alla bestämningar hos kropp mechani-ska, chemiska eller organiska;

y) mot erfarenheten: "intryck**: dels: pä kroppen, dels: conditiones för perceptiöner, ej dessa sjelfva.

2) antagandet af en själssubstans, hos hvilken medvetande och frihet: a) samma fel, som materialismens l:a och 2:a; fi) och som det 3:dje: de högsta = egentliga yttringarne af medvetande och frihet äro activitet, sjelfbestämdhet. ', < ~,

Mora. 2. Betydelse och användning således:

a) häri det positiva uttrycket för hvad det substantiela vara11 eller väsendet hos menniskan är och att det eger red betydelse;

b) medvetande och frihet äro substansen, ej egenskap hos en sådan;

c) percipierande och viljande: activitet, ej passivitet.

Hon är 3) ett väsendtligen bestämdt väsen eller sjelf-

medvetande, enhet i mångfald af förnimmelser och viljanden och såsom sådan ett individuelt, förnuftigt och personligt väsen = henne tillkomma attributerna af individualitet, förnuftighet och personlighet.

Anm. Förnimmelse eller pereeption är bestämning hos medvetandet (huru eller hvaraf medvetandet är medvetande); viljande detsamma i förhållande till viljan eller enheten såsom sjelfverksäm kraft — sjelfmed-vetandet åtgör nemligen såsom sådant enheten af båda. — Obs.föröfrigt, att således pereeption oeh pereeptum (eller objectet) alltid sammanfalla såfort de fattas i samma bemärkelse, blott från olika synpancter (quod och quid); orsaken att vid somliga perceptiöner det ena, vid andra det andra ordet företrädesvis begagnas? Föreställning?

Mom. 1. Endast i och för tanken (genom abstraction) i finnes det abstracta sjelfmedvetandet såsom sådant, i verkligheten alltid såsom enhet i mångfald af bestämningar.

Anm. Betydelsen af uttrycken transeendentalt och empiriskt medvetande. Det verkliga är alltid enheten af båda; det förra i begreppet f föregående (enhet och princip), det sednare i tidsutvecklingen.

Mom. 2. Betydelse och användning: bestämningars uppkomst hos menniskan är ss utveckling eller öfvergång från potentiel till actuel närvaro (hvarje bestämning är = menniskan i en viss grad af actualitet tillvarande).

Mom. 3. Individualitet är

a) odelbarhet (hvad som ej kan vara på flera sätt et* ler såsom flera), alltså10

b) fullständig och såsom sådan (för det bestämda) egendomlig bestämdhet.

c) individualitet tillkommer alltså

«) i allmännare mening allt enskildt (motsats mot spe-cies och genus);

ß) i inskränktare och egentligare bemärkelse det lefvande eller organiska, och i desto högre grad, i ju högre grad lifvet framträder: emedan i detta enheten framträder såsom reel enhet i mångfalden, eller väsendtligen bestämd, hvaremot den i det döda och relativt i de lägre formerna af lif visar sig öfvervägande såsom formell och genus > i förhållande hvartill det enskilda är tillfälligt % olika exemplar.

Mom. 4. Förnuft eller förnuftighet är just detta: det positiva uttrycket för menniskans individualitet

Anm. Om fornaftet gäller följagtligen detsamma som om sjelfmed-retandet (se 2, mom. 2, b): det är a) ej egenskap, utan det, åt hvilket allt annat ir egenskap; alltså b) väsendet sjelft blott sedt från synpnncten af förnimmande och sjelfständighet = hvad det är såsom varande.

Mom. 5. Personlighet är = förnuftighet: för sig varande s= medvetande och sjelfständig eller fri = sitt eget ändamål (motsats: sak eller ting).

Hon är 4) ett ändligt, d. ä. inskränkt eller ofullkomligt väsen, eller, närmare och i motsats mot hennes positiva eharacter af förnuftighet bestämdt, ett sinnligt väsen.

Mom. 1. Menniskans ändlighet och de bestämningar, som deraf äro uttryck, betyda

a) icke: ett annat vara bredvid det positiva: det skulle då ock vara positivt = det förra; och: menniskan då två, ej en;

b) icke heller: att vare sig enheten eller någon af be-stämningarne saknades: hon vore då antingen ej sjelfmed-vetande eller ej verklig (individ);

c) alltså: att båda äro på annat sätt eller med relativ negation (af actualitet) af hvad 6om ligger i deras natur och begrepp såsom sådana.

Mom. 2. Härigenom a) uppstå alltså och gälla för och om menniskan en mängd bestämningar, som blott för henne (såsom sådana) ega verklighet och betydelse: utgöra det relativt ofullkomliga sätt, hvarpå det väsendtligt varande för och hos henne är till eller phænomenet af detta (och det, i och med hvilket hon sjelf är phænomen) eller en secundär och relativ verklighet.15

b) framträda äfven menniskans positiva bestämningar på ett sätt, som icke ensamt nr deras natnr såsom sådana är förklarligt: såvida de nemligen hos menniskan åtgöra det väsendtliga och positiva i eller i omedelbart sammanhang med det phcenomena och relativa.

Mom. 3. Sinnligt är

a) det, som synes = är till för sinnena d. v. s. det kroppsliga i förhållande till det förnimmande och handlande subjectet, tingen i tid och rnm samt hvad som dermed står i väsendtligt samband (deråt utgör bestämning);

b) subjectet sjelft (sinnligt och sinnlighet i subjectiv bemärkelse) i alla sådana bestämningar, som stå i väsendtligt förhållande (med afseende på verklighet eller ändamål) till de sinnliga tingen; — factiskt gifvet.

§ 3. Med sammanfattning af dessa attributer eller: fattad i totaliteten af sina attributer, såsom enheten af dem och dervid i sin tillvaro betragtad från de särskilda syn-puncter, hvilka i hvartdera attributet ega sitt abstracta uttryck, är menniskan:

1) såsom substantivt varande eller ande, — d. ä. sjelfbestånd eller principielt verklig, concret och reel enhet eller väsen, — enhet af själ och kropp.

Mom. 1. a) kroppen eller menniskan såsom kroppslig, — d. ä. menniskan i alla de bestämningar, i och med hvilka hon (eller: fattad såvida som hon i sina bestämningar tillika) är till i rum och tid, —

är i och genom momenterna (mechaniskt och chemiskt och physiologiskt) bestämd, beroende af annat eller secun-därt verklig (phænomen), delbar och förgänglig;

ehuru visserligen, å andra sidan, organisk, lefvande, besjälad kropp, som är organ för medvetenhet och frihet.

O b 8. Här rid menniskans kropp = den del af den kroppsliga yerl-den eller natnren, hvari hon såsom förnimmande och spontan är omedelbart närvarande.

b) själen — d. ä. menniskan såsom enhet och princip i och för andliga: medvetna och fria bestämningar, — är visserligen genom sig, men verklig och verksam endast i och medelst kroppen (såsom organ) = såsom

sjelfverksam, medveten och afsigtlig enhet och kraft i och för densamma.

Obs. Själen alltså i inskränkt bemärkelse = anden i relation till kropp och kroppslig tillvaro; i vidsträcktare bemärkelse menniskosjälen synonym med menniskoanden.

Mom. 2. Själ och kropp förhålla sig till hvarandra såsom väsen och phænomen: substantialiter ett, till mödas12

existendi (relativt) motsatta, och: intet är till såsom andlig bestämning hos menniskan, utan att ock vara det såsom kroppslig.

Obs. 1. Själens "sate" i kroppen kan blott betyda: vissa momen-ter af denna mera omedelbart organer för själen-

Obs. 2. Motsatte åsigter:

a) psychologisk materialism: se ofvan;

ß) psychologisk dualism: själ och kropp tvä substanser, men: a) sammanhanget oförklarligt, ß) mot erfarenheten: kroppen besjälad och så mensklig;

y) försOkt medium: nerv-ande, influxns physicus = förklädd materialism.

2) såsom sjelfmedvetande eller subject — d. ä. enhet och princip för inre, medvetna och fria, bestämningar — verklig i och genom fortsatt relation till eller bestämdhet af ett object, och såtillvida sjelf object och beroende (subject-object), eller från potentialitet till actualitet i det hela och i hvarje moment öfvergående.

Mom. 1. Menniskan är

a) object i (vissa) sina bestämningar: d. ä. motsatt (det actuela) sjelf medvetandet: omedveten och ofri (<= begränsad, passiv), — och såtillvida till blott för andra;

ehuruväl såsom sådant till för subject (blott relativt motsatt detsamma): förnimbar = öfvergående till inre bestämning hos medvetandet och ett ändamålsenligt bestämdt och bestämbart object (af subjectet), i olika grader; d. ä. alltså potens af subjectet.

b) såsom subject endast i förhållande till object sig (såsom abstract enhet eller förmåga) förverkligande eller bestämmande, i olika grader af idealitet hos beständiningarne och activitet i desamma.

Mom. 2. Intet är för menniskan till under högre form, som ej förut varit det under lägre, och hon är såsom actu-elt (bestämdt) subject alltid enhet af mera subjectiva och fria samt mera objectiva och ofria, (i olika grader) potentiela och actuela bestämningar.

Obs. 1. I det sagda äro den anthropologiska synpuncten och betydelsen angifna al objeeter och in specie al menniskan sjelf säsom ett sådant.

Obs. 2. Häraf förklaras betydelsen och (den relativa) motsatsen (för menniskan) af: yttre och inre; reelt och ideelt; objectivt och subjeetivt; nödvändighet eller beroende och frihet; uppkomst, förgängelse och förändring; närvarande och frånvarande och förflutet och tillkommande; möjligt och verkligt och inom detta af factiskt och apodictiskt.

3) såsom förnuftig eller person — bestämdt, verkligt •jelfmedvetande: medvetenhet och frihet — alltid tillika sinnlig eUer det förra i det sednare.13

Mom. 1. Menniskan är

a) sinnlig: ting — till för och genom andra — och såsom förnuftig eller person verklig i (andliga) bestämningar, som väsendtligen förutsätta = till sitt innehåll elfor syftemål äro (förnimmelser af och viljanden till) ting — negation af personlighet;

ehuru å andra sidan medelst ideela bestämningar (lagar, begrepp) bestämdt och fattadt ting, med sina percQpfeioner och sina viljanden (relativt) medvetet fattande och fritt förändrande tingen (såsom hennes bestämningar).

b) förnuftig i inskränkt bemärkelse eller person — medveten och fri i sina bestämningar — endast i det sinnliga: fattar sin person och andra endast i kropp och genom den kroppsliga verlden (såsom medium för personlighetens uppenbarelse) och utvecklar sig till personlighet genom dess förverkligande i det sinnliga = dettas förändring och bestämmande till uttryck och organ derför.

Mom. 2. Förnuft eller förnuftighet hos menniskan får alltså tvenne betydelser:

a) i vidsträcktare: menniskan såsom (i någon grad) medveten och fri i sin bestämdhet, — motsats: ting.

b) i inskränkt och egentlig: i alla de bestämningar, hvilkas innehåll är det i sig varande eller giltiga =s som1 innebära position af menniskan såsom personlig; — ty:

a) betydelsen eller begreppet förnuft (i vidsträckt bemärkelse) = medvetenhet och sjelfbestämdhet in concreto, alltså menniskan i de bestämningar, som ega sin förklaring ur sjelfmedvetandet (= förnuft i inskr. bem.), — motsats: sinnlighet (in genere fattad) de bestämningar, som innebära relativ negation af medvetenhet och sjelfbestämdhet, ej utan ett annat (object) deijerate kunna förklaras;

ß) deraf omedelbart innehållsbestämdhet: perception af och viljande till person — position i bestämningen af personlighet, — sin egen eller annan (menniskan är, äfven såsom person, i och genom annat — Gud och andra personer);

y) eller — i följd af abstraction såsom form för mensklig utveckling — af och till hvad som med person står i väsendtligt sammanhang s±s bestämning hos sådan, d. ä. det tiü sitt innehåll sjelfständigt varande; — motsats: sinnlighet (realiter bestämd) = af och till det relativt varande hypoihetiskt giltiga: ting och bestämningar hos dem.14

O b a. 1) Såvida ianning = vara, godhet =s ändamål så, föraoftoti innehåU det — förutsättningslöst, absolut — sanna och goda;

2) Såvida God = förnuftet, så menniskans förnuft: hennes likhet med Gad, och hennes medvetande af och vilja till honom och aadn petsoner.

CAP. 4.

9m imishiis ftnaftgenheter och fnnctUncr i MmiAtL

§ 1. Såsom ändligt eller i tiden sig förverkligande d. ä. verksamt subject följer, beträffande menniskan i sin bestämdhet, och låter sig förklara:

a) att a) enheten i hennes bestämningar framträder såsom kraft (anlag, facultas) eller, såsom i någon mån medveten och fri kraft, förmåga: menniskan såsom enhet, princip och snbject för en series af successivt verkliga bestämningar — d. ä. såsom verksam, sig i sina bestämningar förverkligande enhet.

Obs. Begreppet verksamhet = Öfvergång från potentia till actus (= spontan förändring); med ett förlopp i tiden: progress, culmen, regress (efter den actus, hon i hvarje moment når).

ß) hvarje hennes bestämning är function eller yttring — prodnct, kraften i (ett moment af) sin verksamhet: — menniskan i ett visst odeladt tidsmoment af sitt verksamma lif.

Obs. I primär betydelse: hennes individuela bestämdhet i hvaije tidsmoment; i seeundär: en viss sida eller art häraf — således obestämdt många.

y) såvida man kan classificera functionerna från särskilda synpnncter, man ock kan tala om en flerhet af förmögenheter eller en viss sådan: menniskan såsom enhet ock subject i ett visst slag af verksamhet

d) intet för menniskan kan vara till på högre sätt etzler i högre grad, ntan att förut hafva varit det under lägre.

Obs. Alltså: a) förhållandet af förmögenhet till functioner och begreppet af den förra: af genus till spedes, det förra såsom tillika kraft.

fl) flerhet af förmOgenheter icke flerhet af delar eller reelt åtskilda krafter, eller något före eller utan functioner verkligt

y) deras antal — elasser af functioner, — "grundfOrmOgenheter"? ds, från hvilka man vid en classification utgår (inga specifika).

à) "själsförmögenheter": pleonasm.

b) att sättet för denna verksamhet är a) reflexion «*= kraftens rigtning på en viss bestämning eller ett visst inne-15

hall; »da, — bos människan, såsom ändlig, ß)oatski^jeligt förenad med (eller med den negativa sidan af) abstractäon e=x kraftens dragande från andra: extenaitet och intensitet stå i motsatt förhållande.

Obs. Häraf, för menniskan, (mer eller mindre) abitracta bestämningar: som i och för sig ej ega n&gon verklighet eller objectiv realitet, men lika litet äro blott subjeetiva (hjernspöken): uppfattning af eller be-stämningsgrnnd för ett concretare.

c) att menniskans functioner och förmögenheter indelas i anseende till gradeà\dA$t formen, eller: menniskan i sin bestämdhet framträder i nyssnämnda hänseende såsom

a) naturväsen = i ingen grad af actuelt sjelfmedve-tande, såsom en del af naturen, ting;

ß) andeväsen = i någon grad, såsom snbject; aa) blott för andra märkbart: i mångfalden af andliga functioner, utan actuel andlig enhet, hvadan de förra tillika omedelbart refererade på kroppen (hon är actu senterande och spontant verksam kropp): sinne och instinct;

ßß) tillika för sig sjelf: medvetet förnimmande och fritt verksamt subject, jag.

Obs. Kroppen dervid blott organ.

aaa) till sin egen och sina bestämningars verklighet blott i omedelbar förening med kroppslig tillvaro: föreställande eller medvetet percipierande och (arUträrt) begärande i förhållande till ett object;

ßßß) med uppfattning af sig och sina bestämningars verklighet såsom andliga: i och med bådas actualitet såsom det {/^medvetande subjectet i och med dess begrepp och viljanden, förstånd och (fri) vilja.

§ 2. I anseende till innehållet äro menniskans förmögenheter och functioner, eller: menniskan i sin bestämdhet (se Cap. 3. § 3, 3. M. 2):

a) Sinnlighet: såvida innehållet är det i rum och tid varande, eller med detta står i väsendtligt sammanhang: det relativa, hypothetiskt varande och giltiga;

b) Förnuft: såvida innehållet, till synpunct (eller förklaringsgrund) och rigtningspunct, är det andligt och evigt varande: det absoluta, i och för sig varande och giltiga (absolute: Gud, eller, i relation till honom, sig sjelf och andra).

§ 3. Såsom medveten och fri i sin verksamhet a) har menniskan i det hela och i hvarje function ett ändamål: hennes verksamhet är väsendtligen ideologisk.16

a) ändamål är resvltatet af en verksamhet, såvida detta tillika är dess grund.

ß) hvaije organisk, sig utvecklande varelses verksamhet är nödvändigt ändamålsenlig.

y) menniskan äter, såsom medvetet och fritt verksara, har ett ändamål i hvaije yttring: det på förhand insedda (ideelt verkliga) resultatet af densamma, såvidt det tillika är och fattas såsom dess grund.

d) detta ändamål i det hela kan ej vara något annat, än hennes väsen — verksamhet = actuosa essen tia: — förnuftighet i sin sinnlighet, och måste alltid med nödvändighet ef ter sträf vas: menniskan handlar alltid sub ratione boni.

Obs. Derföre: s&som rigtningspunct: absolute Gud, relative sitt eget förnuftiga visen; — religion och, i sin

verklighet hos menniskan, hennes religiositet

e) men menniskan kan i särskilda yttringar af sitt verksamma lif göra olika momenter af detta till specielt ändamål: hvaraf en flerhet af sådana.

Obs. Detta ftnda till afsigtligt motverkande af det universela: genom att sisom högsta sfttta ett relativt moment och siluuda, genom viljans rigtning och säsong viljande blifva ond, i positiv (ehuru blott relativ) motsats mot god vilja.

b) såsom medvetet, fritt och verksamt väsen framträder menniskan i sin bestämdhet i anseende till ändamålet — hennes functioner delas i nyssnämnda hänseende — såsom:

1) theoretisk förmåga: såvida hon hufvudsakligen åsyftar ett visst förnimmande såsom blott sådant, och derigenom i det hela ett högre (klarare och tydligare) medvetande i och af sina bestämningar:

2) pr oetisk: såvida hon hufvudsakligen åsyftar ett visst förändrande såsom blott sådant, och derigenom i det hela en förhöjd frihet och samstämmighet, ett undanrödjande af ett hinder eller en hämning för sin sjelfständighet;

. 3) cesihetisk: såvida hon hufvudsakligen åsyftar en be stämd harmonisk eller tillfredsställande verksamhet såsom blott sådan, ett behag, utan afseende på om detta uppnås genom förnimmande eller förändrande.

▲ nm. 1. Jemför man dessa förmögenheter med hvarandra, si

a) utgör, i den theoretiska och practiska, verksamheten medel för * resultatet s&som ändamil; i den esthetiska åter, verksamheten eller dess

form sitt eget ändamål (till innehillet: contemplation eller production);

b) den theoretiska

a) fortgår från det yttre till det inre (idealiserar det reala);

fi) fulländas genom abstraction;

y) astimeras efter resultatet17

den practiska

a) fortgår fr&n det inre till det yttre (realiserar det ideela); ß) fulländas genom determination; y) æstimeras efter utgångspuncten.

Anm. 2. Hvarje practisk function består af a) ett inre moment: viljan eller beslutet, a) ett theoretiskt moment: syftemålsförnimmelsen, ß) ett practiskt: viljans rigtning derpå, beslut i inskränkt bemärkelse; b) ett- yttre: utförandet eller det yttres förändring till uttryck af det förra. Allmänna anmärkningar:

1) förnuftet

<* framträder practiskt directe rigtadt på ett annat — absolut, catego-riskt — object (det rätta eller goda), än äfven det mest beräknande för-, stånd (angenämt, nyttigt): constitutivt, herraväldet öfver begären;

theoretiskt närmast r6øula£tt/t.*yisaiiimanhang och ändamålsenlighet i det hela af menniskans bestämdhet (ratio, raison — deri närmande till förstånd), — till och med mot ensidiga theorier, — men detta blir just så = rigtadt på en ratio summa & absoluta;

utan att dervid nödvändigt ega förståndets form (sundt förnuft, samvete, upplysning af uppenbarelse);

utgör derföre egentligen ej en förmåga jemte andra; — oförlorbart, lika (till möjligbeten) hos alla;

och finnes actuelt när det är det bestämmande och ledande i det hela af menniskans verksamhet.

2) sinne, såsom lägre, relativt omedveten och ofri uppfattning, är såsom sådant

a) — från objectiv synpunct — dels relativt motsatt förståndet: uppfattning af det kroppsliga, yttre, factiska — ej af dettas inre betydelse och väsen; dels, såsom dock uppfattning af objectiv realitet och af phænomen af det

sistnämnda, relativt likt förståndet (sinnebildligt, sinnrikt) — mot blott subjectivt, osammanhängande phantiserande (vettlöst, sinnessvaghet);

b) — formelt — omedelbar uppfattning, oberoende af innehållet (äfven i metaphorisk bemärkelse);

c) och — subjective — känsla, tillstånd, hjerta (sinnesart).

3) af graderna i menniskans utveckling och sättet för densamma (§ 1: b & c) följer och låter sig förklara: att

a) hvad som utgör menniskans potentiela bestämdhet, vid högre utvecklingsgrad för henne framträder såsom object och vice versa: enheten eller det inre och väsendtliga vid den döda naturen: materien — begreppet möjlighet, dess concreta existens åter eller verklighet == dess sinnliga qualiteter = sinnenas sensationer; inom den lefvande naturen åter enheten = likartad .med själen;

b) hela naturvetenskapen, en förberedelse till anthropologien, eller = läran om menniskan såsom naturväsen, successivt framträdande såsom menniska.

4) till menniskans väsen och ändamål i det hela förhålla sig den theoretiska, practiska och æsthetiska verksamheten så, att

a) den theoretiska i och för sig (såsom bestämdhet hos anden) är den högsta: dess ändamål det positiva uttrycket af menniskans väsen och af absolut bestämdhet (den practiskas åter negativt eller indirect och af relativ; väsendtligen bestämdt af det theoretiska);

b) den practiska för den verksamma menniskan (anden, tillvarande såsom själ)* den omedelbart vigtigaste och måttstocken för hennes menskliga värde: i följd af hennes tillvaro såsom verksam och den practiska

218

fanctionens fulländning medelst determination (närvaro hos henne s&soixi concret);

c) den ætihetiska till sitt värde bestämd, — såsom medel, hvila, öfning, — af de båda andra.

§ 4. Vid classification af menniskans förmögenheter och fanctioner blir lämpligen

a) grundindelningen efter ändamål — såsom för den menskliga verksamheten egendomlig bestämdhet;

b) underindelning efter innehåll; och

c) slutligen efter form,

d) och fortgången i den analytiska betragtelsen af menniskans verksamhet, från den lägre till den högre — den förra såsom conditio (ej causa) för den sednare.

CAP. 5.

Om menniskan såsom Sinne eller sinnlig Känsloformåga.

§ 1. Sinne eller sinnlig känsloförmåga (känsla, sensitivitet) är den theoretiskt verksamme, sinnlige menniskoanden i alla sådana yttringar, i hvilka han väl är (actu) förnimmande, men ännu utan medvetande (såsom förnimmande är till för andra, men ännu ej för sig sjelf, eller: ej skiljer sig sjelf från sina förnimmelser); hvarje yttring kallas en sensation eller sinnlig känsla i vidsträckt bemärkelse, samt, objective, ett (physiskt) tillstånd.

1) känslan är

à) dunkel: omedveten (såsom sådan eller, — äfven på subjectets högre ståndpunct i det hela, — i sina bestämningar), derföre outsägbar;

b) omedelbart tillika bunden vid kroppen = ett physiskt tillstånd eller en affection på kroppen, eller den psychiska sidan af en sådan (i och för sig utgör sinnet det animaliska lifvets ståndpunct: jfr Cap. 2. § 4);

— hvarföre ock percipierandet här framträder såsom relativ passivitet: irritation på kroppen eller nerverna är

vilkoret och dety som senteras (= uppmärksamhetens rigtning derpå), utan att dock utgöra sjelfva sensationen (kan finnas utan sådan), som består i uppfattningen deraf (ett relativt ac-tivt moment);

Anm. Nerverna: — fina trådar af lös materia, omgifna af ett hölje, — äro lifvets omedelbara physiska organer, delas i

a) sensitiva: organ för sensationen;

ß) motoriska: för den animaliska = (i rummet) "fria" rörelsen d. ä. för instincten;19

båda organer för det animaliska lifvet; hafva sin medelpunct i hjer* nan; verka såsom ledare (från den yttre nervändan affectionen till hjernan och vice versa);

y) gangliösa: för det vegetativa, med svag sensibilitet; flera centra: ganglioner eller nervknutar med samma hölje.

c) ögonblickliga (en perdurerande känsla = upprepande af flera likartade) = subjectets — physiska och psychiska

— tillstånd eller bestämdhet i hvarje tidsmoment;

d) till sitt potentiela innehåll den rikaste (utan, eller . med minsta abstraction), men just derföre, till sitt actuela, de fattigaste (jfr Cap. 4 § 1, b): behag eller obehag i olika modificationer och specifikationer = naturligt eller natur-vidrigt tillstånd i det hela eller vissa delar af kroppen.

2) medvetandet är blott i sin bestämdhet actuelt: menniskan har ej, utan är sin sensation i hvarje ögonblick.

3) inom sinnets ståndpunct två utvecklingsgrader: vitalsinnets och organsinnets.

§ 2. Vitalsinnet är känsloförmågan i alla sådana yttringar, hvilkas enda actuela bestämdhet är (grad af) behag eller obehag (= naturenligt eller naturvidrigt tillstånd från psychisk sida sedt), — i hvilka anden ej allenast icke skiljer mellan sig och sina förnimmelser, utan ej ens qualitativt mellan flera sådana; — hvarje yttring: en vitalsensation, en subjectiv känsla eller känsla i inskränkt bemärkelse, objective ett narturenligt eller naturvidrigt tillstånd såsom blott sådant.

1) vitalkänslornas innehåll är potentielt hela andens bestämdhet i ett visst tidsmoment (hela den sinnliga verlden),

— utan abstraction, — actuelt: blott behag eller obehag — organismens normala eller abnorma tillstånd (i det hela eller någon del); ingen specifik utan blott graduel differens, och ingen extensitet i rum eller tid;

2) derföre hela nervsystemet dess organ;

3) ingen skilnad mellan theoretisk, practisk och æsthe-tisk verksamhet (ty intet specifikt ändamål).

§ 3. Organsinnet eller Varséblifningsförmågan i lägre och djurisk bemärkelse är sinnet i alla sådana functio-ner, hvilka äro specifikt bestämda arter af behag eller obehag samt tillika ega extensitet i rummet, — vid hvilka sub-jectet (qualitativt) skiljer mellan sina bestämningar; — hvarje yttring: en organsensation, objectiv känsla eller varsebli/-ning i djurisk bemärkelse, objective en affection på ett af de yttre sinnena eller en specifik kroppslig bestämdhet, i rummet.20

1) organsensationerna utvecklas ur vitalsensationerna medelst reflexion och abstraction (ehuru ännu omedveten och oafsigtlig);

Anm. Derföre återgå organsensationer, Tid högre grad af intensi. tet (= abstractionen omöjlig) till vital sensationer.

2) hvadan deras innehåll är potentielt mindre, men ac-tuelt större än de förras (det specifika och objectiva, för vissa delar af kroppen egendomliga affectioner; derföre ock extensitet eller motsats i rummet).

3) derföre också bundna vid vissa nerver = de fem yttre sinnena eller sinnesnerverna deras organ (hvaraf namnet).

Anm. Skilnad mellan tinnesorgan och organsinne.

4) det theoretiska, practiska och æsthetiska framträder särskildt;

5) med rummet till form: det identiska i dem alla (alltså = phænomenet af sjelfmedvetandet, "det yttre Sinnets form");

6) indelas i a) mera subjectiva: smak och lukt: samt b) mera objectiva: syn, hörsel, och känsel: närmare vitalsensationer, eller renare objectiva.

Anm. Om sinnenas utvecklingsordning; olikhet {känseln först haf-vudsinne, sedan hjelpsinne åt synen; hörseln det ideela sinnet = för tecken af det kroppsliga); perceptionshorizont, ömsesidiga förhållande.

§ 4. Sinnets yttringar, känslorna

1) objective = till sitt innehåll, såsora yttringar af den theoretiska förmågan betragtade

a) gifva ingen kunskap eller utgöra ej närvaron af något ting: äro alla (relativt passiva) tillstånd, — om ock qualitativt olika och i rummet distincta, — hos subjectet;

b) men väl, synnerligen de objectiva; materialierna till kunskap om subjectet sjelft och objecterna i rum och tid: om att ett annat — in abstracto: materia (genom vitalkänslan, såsom relativt passiv, och till stor del de subjec-tiva organkänslorna), — samt qualiteterna hos de kroppsliga tingen och menniskan sjelf såsom ett bland dem (genom organkänslorna), d. ä. om sig sjelf och sin verld i deras in-dividuela bestämdhet såsom sinnliga.

Anm, "Sensation" 1 hvarje odelad sinneperception, subjective = känsla, objective = tillstånd hos kroppen (alla), och derjemte qualitet hos tingen (organsensation, på medveten ståndpunct); "varseblifning" i vidstr. bem. = en qualitativt bestämd sensation i rummet eller en samvaro (i ett rum och tidsmoment) af flera sådana = en sammansatt sådan, flera sinnens sensationer coezisterande — utan eller med medvetande, i sednare fallet = innehållet och närvaron af ett ting; — dock på blotta sinnets ståndpunct föga samverkan: ett hufvudsinne; "åskåd-21

ning**: dermed synonymt — a potiori fit denominatio (hos Kant = omedveten varseblifning).

2) subjective = i sitt förhållande till subjectet eller såsom dess bestämningar sedda

a) uttrycka de sinnliga känslorna och utgöra indice på kroppens naturenliga — eller -vidriga — tillstånd i dess relation till annat — verkligheten i rum och tid — och utgöra sålunda en gifven ledning för subjectets verksamhet till dess sjelfbibehållelse i sin bestämda tillvaro (det för kroppen nyttiga och skadliga) = framträda, practisJct, såsom instinct;

Ånm. Dennas säkerhet — ingen abstraction eller val.

b) sammanfattningen af känslor (sinnliga och förnuftiga) eller subjectet i totaliteten af sin bestämdhet såsom kännande är dess "natur' (= det ofritt gifna), "det medfödda" (omedelbart närvarande), eller (practiskt) dess "naturelV (i motsats mot character) eller "hjerta" (sinnesstämning, sinnesart); ra. e. o. menniskan i sin gifna individualitet — sinnliga och förnuftiga.

Anm. Såsom naturbestämningar = på en gång physiska och psychiska sinnliga, — men ej noetiska eller förnuftiga, — bestämningar hos hvarje menniska, — hvilka af friheten kunna modifieras, men ej ändras, — särskiljer man

a) temperamenter (xgaats af physiska krafter, af Galenus, med hans physiologiska åsigter bestämda och benämnda): olika dispositioner, på en gång physiskt och till vissa känslostämningar: choleriskt (practiskt, och våldsamt); sanguiniskt (känsligt, och ytligt); melancholiskt (djupsinnigt, och grubblande); phlegmatiskt (lugnt, och trögt); — vanligast två eller tre i förening, med relativ öfvervigt.

ß) (naturligt) anlag eller fallenhet (ingenium i vidsträckt bemärkelse): menniskans naturliga rigtning (potentia) på en viss art af verksamhet; antingen sinne för något =s i uppfattning; talent == formell färdighet; eller snille (geni) = förmåga af orginalitet i production (i de båda sednare actuela först genom öfning). — Idiosyncrasi: en

egendomlig form af sinne för något, negativt eller positivt: apathi, antipathi, eller sympathi.

y) det physiognomiska och cranioskopiska uttrycket: habitns hos menniskokroppen och dess verksamhet i det bela, samt specielt hufvudskålens och hjernans bildning, såvida de indicera psychiska tendenser, anlag och förmögenheter (i det hela ovedersägligt — "intryck" af en person; om ock förvändt att ur isolerade momenter vilja bestämma isolerade själsegenskaper, samt hysteron-proteron att göra det physiska till grund för det psychiska).

<f) könsmotsatsen — samma polaritet inom slägtet, som inom den kroppsliga verlden i allmänhet: — större bestämdhet i hvarje själskrafts framträdande och egendomliga verksamhet, eller större samverkan mellan alla i hvarje moment; större activ eller passiv energi.

e) nationalitet, race, stam: modificationer i temperament och fallenhet — egendomlig naturlig bestämdhet — hos större eller mindre afdelningar af slägtet;

hvartill komma de naturliga formerna för successionen och periodiciteten af det physiska lifvets utveckling samt derigenom för själsverksamhetens framträdande i tiden:22

£) de särskilda — fyra — åldrarne: förloppet af menniskans tillvaro i tiden = evolution, culmen och involution;

fj) vexlingen mellan sömn och vakande = det vegetativa och det animaliska lifvets öfvervägande verksamhet.

§ 5. Sjelf ständigheten på denna ståndpunct framträder i spontaneiteten vid förnimmandet, in specie (på organsinnets ståndpunct) i uppmärksamhetens rigtning, — dock ännu mera passiv (beroende af affectionens styrka), än activ.

§ 6. Menniskans fullkomlighet såsom animalisk varelse — eller i physiskt-psychiskt hänseende — består i sinnenas samverkan och i allmänhet harmonien mellan krafterna — i högre grad än hos djuren.

CAP. 6.

Om menniskan såsom sinnlig Föreställningsförmåga.

§ 1. Sinnlig föreställningsförmåga i vidsträckt bemärkelse är den theoretiskt verksamme sinnlige menniskoanden i alla sådana yttringar, i hvilka han är till såsom medvetande (ehuru ej ännu sjelfmedvetande) eller medvetet förnimmande (d. ä. fåsom förnimmande tillika är till för sig sjelf; eller: skiljer mellan sina bestämningar och sig sjelf såsom deras enhet, men ännu fattar båda på yttre och kroppsligt sätt i deras förhållande — ställer de förra för sig i rum och tid); hvarje yttring kallas en sinnlig före-ställning i vidsträckt bemärkelse, eller, objective, ett object eller ting (verkligt eller blott föreställdt).

1) föreställningen utvecklas ur sinnets innehåll genom (högre grad af) reflexion på en del af detta, hvarigenom

a) denna del öfvergår till medveten perception, — i sin bestämdhet, distinct från annat, i högre grad af actua-litet fattas och blir andens egendom, d. ä. fattas såsom dess bestämning, dermed ock såsom distinct från den fattande sjelf = enheten eller kraften särskiljes eller fattas särskild frän sin bestämning, såsom dess subject, jag (d. ä. "apper-ceptionen" följer af uppmärksamheten eller medvetenheten vid, pprceptipnen)

b) den medvetna förnimmelsen — fattad i sin skilnad från annat och från subjectet och dervid ur känslan utvecklad = fästad vid ett det medvetande subjectet såsom sådant motsatt — får characteren af ett föreställdt, ett ject, -eller förnummet23

Anm. Af nämnda förhållande till känslan, åsigten på denna stånd-punct att perceptioner gifna åt det medvetna subjectet (= detta i perci-pierandet ej fullt actuelt).

2) föreställningarne äro:

a) klara = medvetet, distinct från hvarandra och från subjectet sjelft fattade, kunna derföre i tal och ord betecknas — först på denna ståndpunct är subjectet menskligt lefvande: vet eller fattar något vid sina förnimmelser;

b) i (det verkliga eller förestälda) rummet, — från förra ståndpuncten, ehuru här medvetet fattadt: — form för

föreställningen i dess distincla verklighet (som sålunda, alltid tillika är eller föreställes såsom kroppslig), och i tiden, — genom vexelmätning eller relation mellan det identiska medvetandet och mångfalden af dess bestämningar, först här möjlig och verklig: — jemte rummet form för ordningen i uppfattningen och relationen mellan mångfalden af perceptioner på föreställningens ståndpunct — det identiska eller enheten i dessa;

Anm. Hum och Tid alltså "sinnets former** = medvetandet sjelft på denna ståndpunct, ehuru naturligen ej in abstracto till förr än för förståndet.

c) àb8tractare än känslan (till dennas potentiela innehåll, — vissa momenter af denna: hvad som är qvar i medvetandet äfven sedan det upphört såsom känsla), eharu just derföre större actuelt innehåll (medvetenheten, distinctionen, relationen mellan momenterna); samt kunna generaliseras.

Anm. Föröfrigt, i sitt förhållande till känslans innehåll och den medvetna uppfattningen deraf, antingen enkla: ett moment af känslan (eller en actus af medvetet percipierande dervid), eller sammansatta: flera, synthetiserade till en medveten perception.

3) då det sagda äfven gäller subjectets medvetna uppfattning af sig sjelft: så subject eller "jag" på denna ståndpunct = kropp eller bild af sådan, i relation till (intryck af och verkan på) objecter.

4) föreställningsförmågan yttrar sig inom tvenne utvecklingsgrader: medveten varseblifningsförmåga (== sinne i högre, mensklig betydelse, såsom tillika föreställande) samt föreställningsförmåga i inskränktare bemärkelse.

§ 2. Varseblifningsförmåga eller Sinne i högre och mensklig bemärkelse är föreställningsförmågan i alla sådana yttringar, som på samma gång tillika äro organsensationer; hvarje yttring: en varseblifning i mensklig form eller, ob-jective, ett verkligt ting — i rum och tid.24

1) härvid uppmärksamheten ännu egentligen rigtad endast på bestämdheten: ett varsebli/vande, blott med medvetande (man "varseblir ting");

2) hvarvid det medvetet fattade är = det verkliga tinget (jfr Cap. 4, allra, anmärkn. 3, a; samt § 1 N:o 1, b).

3) subjectet sjelft på denna ståndpunct: den organiska kroppen, med medvetande och kraft, — skild från andra deri, det jag i densamma är omedelbart närvarande — hvadan percipierande på denna ståndpunct = intryck på kroppen.

Anm. "Inre sinne'* är sjelfva uppfattningen eller medvetandet af sig tågom varseblifvande eller bestämd — således ej en särskild förmåga.

§ 3. Föreställningsförmågan i inskränktare bemärkelse är föreställningsförmågan i alla sådana yttringar, som icke på samma gång äro varseblifningar; hvarje function: en föreställning i inskränktare bemärkelse\ eller, objective, ett blott föreställdt (inre, ideelt) object eller en bild (trogen eller modificerad) i medvetandet af det yttre, reela.

1) utvecklingen härtill

a) beror på att föreställningarne såsom sådana ej äro känslor, — kunna sålauda qvarvara i medvetandet sedan de i nämnda form upphört;

Anm. Derföre kan redan vid varseblifningen föreställningen om tinget medvetet skiljas från detta, "motsvarande" detsamma.

b) innebär reflexion tillika på att förnimmelserna äro subjectets bestämningar (man förnimmer förnimmelser): deri pius af medvetenhet samt med detsamma af activitet.

2) hvadan föreställningar i inskr. bem.

a) ur sinnets perceptioner utvecklade, derföre ock i samma former: (det föreställda) rummet och (den verkliga), tiden (ehuru ej nödvändigt i samma tidsserie — ty större frihet);

ß) mindre lifliga (verkliga): mera abstracta (skilda från allt icke-medvetet);

y) men mera af anden beroende och subjectiva (kunna ändras), hvaraf olika grader;

d) försinnligas genom yttre tecken (språk egentligen här).

3) äfven om sig såsom verkligt = kroppen utvecklar subjectet en föreställning, hvilken såsom ideelt object eller bild af den förra är = själen el|er jag: i allmänhet med25

samma bestämningar, men mindre beroende af tid och rnm (rörligare och mer perdurerande), men ock mindre reel (en "skugga").

§ 4. Reproductiv föreställningsförmåga är den, såvida den yttrar sig i föreställningar, som förut under samma form varit för medvetandet närvarande, d. ä. ånyo till ac-tualitet höjer förnim ruelser, som till viss grad nedsjunkit till potentialitet = föreställer i samma form som varseblifningen.

1) vilkoren för reproduction äro:

a) att förnimmelsen i någon grad af medvetenhet skall förut varit fattad — annars ej reproduction;

Anm. Derföre ej minne i abnorma tillstånd, från den tidigaste barndomen och i den sena ålderdomen, o. s. v.

b) att den skall vara förvarad i minnet, som är den beskaffenhet hos medvetandet, att förnimmelser, som engång varit actuela, ej återgå till ren potentialitet, utan under gifna omständigheter kunna ånyo actualiseras.

Anm. 1) minnet ej förmåga, ty ej princip för något särskildt slag af functioner, utan en habitus hos medvetandet i följd af föreställningsförmågans magt att sammanhålla sina perceptioner eller desammas sammanhang sinsemellan; 2) skilnaden mellan att minnas, glömma och erinra sig; 3) minnet är godt: genom hastighet, trohet, varagtighet, tjenstbarhet; 4) medel att stärka minnet: uppmärksamhet och repetition (vana af den reproductionen) — all annan mnemonik onyttig eller skadlig; 5) man har minne för olika saker — efter intresse och uppmärksamhet.

c) association mellan (de närvarande och förflutna) förnimmelserna (associatio idearum): det förhållande emellan två förnimmelser, att den ena, såsom actuel, föranleder till actualiserandet af den andra, hvilket blir = sjelfva reproductionen.

Anm. 1. I allmänhet beror detta på, att de i och för medvetandet utgjort momenter af en totalförnimmelse: antingen a) genom sin egen likhet; b) sin coexistens eller c) sin omedelbara succession i medvetandet ; hvaraf leges associationis idearum: lex similitudinis, coexistentiæ s. simultaneitatis och suceessionis — de två sednare blott ett subjectivt sammanhang.

Anm. 2. Lätthet att erinra sig beror på, att förnimmelser finnas närvarande, som associera den sökta; — hindras både af för stor olikhet och likhet (då de förblandas).

Anm. 3. Genom att ofta vara verksam på samma sätt uppkommer vana = att denna verksamhet utan ansträngning och afsigt går för sig, blir habituel.

Anm. 4. Reproductionen kan a) antingen ske blott såsom igenkännande = när varseblifningen ånyo inträder, eller genom verklig association (= egentlig erinring); b) ske utan, eller i olika grader med igenkännande (beror på om medvetande finnes af den mellanliggande serien och sålunda den reproducerades plats deri), samt utan, eller med afsigt (endast det sednare egentlig erinring); c) ledas af förståndet och ske enligt dess la-26

gar (såsom rid allt resonnemeot); d) öfvergår i förutseende i förening med den productiva föreställningsförmågan; kallas t egentlig bemärkelse så om det sker enligt förståndets lagar.

§ 5. Productiv föreställningsförmåga eller Inbildningskraft , phantasi i vidsträcktare bemärkelse, föreställningsförmåga i inskränktaste bemärkelse — såvida den yttrar sig i föreställningar, sora till formen äro nya ("producerade"), d. ä. med reproductionen (af innehållet) förenar en ombildning (till formen) i momenterna (eller deras förhållande); hvarje yttring är en föreställning i inskränktaste bemärkelse eller en phantasi (i vidsträcktare bemärkelse).

1) sjelfva ombildningen sker genom à) förstoring och förminskning; b) composition och decomposition; c) båda i förening; — ofta så hastigt eller med så föga medvetenhet om sättet, att detta i detalj är omöjligt att angifva.

Anm. 1. "SpådomskonstV1 godtyckligt associerande med pretention på objectiv giltighet.

Anm. 2. "Ingifvelser?" lifligt phantiserande, men mer eller mindre bundet vid associationslagarne och således relativt ofria, derföre förestäld såsom utifrån kommande.

2) subjectets frihet på denna ståndpunct begränsad af associationslagarne, derföre mindre än man vanligen föreställer sig.

3) inbildningskraften är a) phantasi i egentlig eller inskränkt bemärkelse: medvetet, fritt och afsigtligt, särat i någon mån, åtminstone instinctraessigt, enligt med förståndet (sinoebildligt) verksam; b) phantasüsk i motsatt fall.

Anm. 1. Deraf "poetisk sanning*', = som kan eller kunnat vara verklig.

Anm. 2. Phantasiens fullkomlighet', styrka, liflighet och rikedom.

Anm. 3. Inbildningar eller illusioner äro sådana, mot erfarenhet och förstånd stridande föreställningar, som i någon mån af den föreställande med verkligheten förblandas (således bevis på den medvetande andens ofrihet och vanmagt i sitt förnimmande i det hela, om ock godtycklig activitet i detaljerna och ofta afsigtligt sjelfbedrägeri). De äro

1) sådana, hvilkas correction beror på menniskans vilja: ensidigheter, fördomar, vidskepelse, dröm (fullkomligt ofritt phantiserande i sundt tillstånd under sömn, qvarvaro af animalisk lifsverksamhet eller analogi dermed — "komma från magen"); samt vidare, genom tillsats af prae-tiska intressen: egoism, fanatism, passion o. s. v.

2) sådana, som åtfölja och innebära sjukliga tillstånd (eller physisk bestämning tillika) och således icke bero af viljan:

a) magnetisk sömn och clairvoyance: bildalstring genom en sjuklig öfverätning i gangliisystemets sensibilitet;

b) vision och devteroskopi: ofritt phantiserande med medvetande om dess illusoriska beskaffenhet);

e) sinnessjukdom eller galenskap: permanent och ofritt tillstånd af . illusion som tillika innebär rubbning i hjernans organiska verksamhet27

såsom antingen cansa eller effectus i förhållande till illusionen; antingen sthenisk (phantasiens öfvervigt — egentlig galenskap) eller asthenisk (för-ståndes svaghet — fånighet).

§ 6. Såväl den reproductiva, som den productiva föreställningsförmågan kan yttra sig i antingen concreta bilder (af det varseblifna); eller ock i abstracta: schemata = föreställningar om det gemensamma i flera enskilda, med bortseende från det olika — schematiserande föreställningsförmåga.

1) schemata a) äro såtillvida klarare än de concreta föreställningarne, att subjectet mera distinct fattar de särskilda momenterna deri och bestämdare vet dem såsom af sig bildade;

b) men dock ej verkliga begrepp: ty a) ännu ej skilnad mellan väsendtliga och oväsendtliga bestämningar (ej egentligen abstraction från vissa bestämningar, utan sväfvande mellan alla under deras qvarhållande i en viss obestämdhet, hvarföre) ß) bilder i rummet — derföre, i och för sig, in abstracto qvarhållna, blott ögonblickliga (gå annars öfver i concret bild).

2) de utvecklas dels oafsigtligt, dels afsigtligt, och utgöra till det mesta det i minnet förvarade, hvarmed vi för medvetandet bestämma företeelserna. Uttryck i språket

3) bildas antingen medelst mera rent quantitaüv abstraction i förhållande till det enskilda =r abstracta sub-jectsföreställningar; eller medelst relativt qualitativ: qvarhållande af ett kännetecken (abbreviation vid beteckningen af ett ting - vid de flesta af *åra perceptioner) = abstracta prædicatsföreställningar.

§ 7. Först på föreställningens ståndpunct eg^/ andens förnimmelser characteren af kunskap: ett medvetet och objectivt giltigt percipierande; liksom först härmed ting eller samvaro af sådana för honom uppstå eller (i och med föreställningarne) successivt af honom sjelf bildas.

1) a) hvad vi sentera är, actu, enkla, för hvaije sinne egendomliga sensationer, eller, objective och med afseende på föreställningens ståndpunct uttryckt, särskilda slag af qualiteter (hos ting) (se Cap. 5 § 4 N:o 1);

b) dessa bringar subjectet såsom föreställande successivt till medvetande = uppfattar discursivt (= medelst successiv abstraction och reflexion) känslans (potentiela) innehåll eller särskiljer särskilda momenter deri, och synthetiserar ,—medelst omdömen — den ena medvetet fattade sensa-tionen, jped den andra efter deras angränsning i rum och28

tid, — som sålunda på denna ståndpunct bilda enheten eller sammanhanget mellan mångfalden af det för subjectet verkliga;

c) hvarvid sjelfva objectiviteten eller det sålunda förnumnas uppfattning såsom "verkligt" beror af och betyder, att det — såsom alltid tillika känsla eller förenadt med sådan —

a) är fullt concret eller bestämdt;

ß) innefattar tillika något annat — objectum — än subjectets (medvetna och fria) bestämdhet, eller m. a. o. såväl uppfattningen af innehållet, som sättet för synthesen innebär en relativ passivitet (ofrihet) hos det percipierande subjectet;

d) i förhållande till hvilket "verkliga" eller "ting" de särskilda föreställningarne eller momenterna i en sådan få betydelsen af qualiteter;

e) i och med hvilkas uppfattande och prædicerande om tinget subjectet vinner kunskap om hvad det är.

2) a) början härvid är, att till medvetande bringa (= "gifva akt på", såsom min bestämning, ett för mig verkligt fatta) ett visst moment vid sensationen (något med ett sinne senteradt);

b) hvilket, till beskaffenhet och objectivitet, bestämmes medelst uppfattning — upptäckande, prædicerande, synthes — dervid af andra sensationer, — hvarvid sålunda först sinnena blifva och begagnas såsom kunskaps-organ er, synnerligen de objectiva, och sensationen — eller en complex af sädana — öfvergå till medveten varseblifning af ting;

c) dock först genom minnet och reproductionen vid synthesen större säkerhet pä objectiviteten (visshet på den synthesen = ofta förut gjord, ej blott subjectiv); egentligare kunskap (prædicatet ett förut bekant); slutligen lätthet och hastighet i kunskapens förvärfvande (vi behöfva ej för hvarje gång ånyo "se efter") och dess utsträckning utöfver det (för sinnet) närvarande;

Anm. Föröfrigt först härigenom

a) möjligheten att med ett sinne fatta, hvad som tillhör ett annat (medelst association med en det förras sensation af en sensation till-hörande det andra);

ß) samt af prædicerande af ideela bestämningar.

d) hvarvid den productiva föreställningsförmågan,

a) ehuru i och för sig af blott, æsthetisk, ej theoretiska betydelse = dess yttringar icke kunskap (1, c, a & ß),29

ß) dock omedelbart och väsendtligt samverkar med den reproductiva: i väntan och sökandet af bestämningar åt sensationen; försöken af synthes; samt såsom supplement åt minnet, — men då verksam enligt reproductionens lagar;

Anm. 1. häraf expectatio casuum similiwn, hvaraf en början redan hos djuren.

Anm. 2. Medelst phantasien abbreviation vid varseblifvandet och reproductionen.

Anm. 3. Af nämnda, den reproductiva och den productiva föreställningsförmågans samverkan med sinnet vid kunskapens utveckling: sinnenas "bedrägerier" — i sig ett oegentligt uttryck.

é) slutligen genom schematiseringen öfversigt och sammanhang — en början de erfarenhet.

§ 8. Sjelfständighetlm på denna ståndpunct visar sig i större afsigtlighet och frihet i reflexionens rigtning, i allt större grad på de olika utvecklingsstadierna och öfvergående till arbitrium, ännu ej verklig frihet.

CAP. 7.

Om menniskan såsom sinnligt Förstånd eller Tankeförmåga.

§ 1. Sinnligt Förstånd (i vidsträcktare bemärkelse) eller Tankeförmåga är den theoretiskt verksamme sinnlige menniskoanden i alla sådana yttringar, i hvilka han är till såsom sjelfmedvetande eller sjelfmedvetet förnimmande (d. ä. i sitt förnimmande för sig actuel såsom andlig och sjelfverk-sam, eller: ej blott fattar sig såsom subject för sina bestämningar, utan bada i deras förhållande på rent andligt sätt, så att han vet de sednare såsom yttringar af sig — eller i högre grad närmar sig denna ståndpunct); yttringarne åter: tankar (med afseende på arten af vara: genom och i medvetandet) eller begrepp (= graden af actualitet: for-melt fullkomliga), och, objective — i förhållande till tingen, — det (i dem) väsendtliga eller egentligen verkliga — deras former och lagar.

1) begreppen utvecklas ur föreställningarne genom abs-traction (i förhållande till en del af dessas innehåll) och fullständig reflexion (på de öfriga momenterna); hvilken sednare, såsom successiv (framträdande i en flerhet af actus) eller discursiv, dermed ock sjelfva begreppsutvecklingen, innefattar enheten af30

a) logisk (eller relativt positiv) abstraction: återgång till uppfattning af ett relativt enkelt (i föreställningen) och

b) determination: öfvergång från detta eller det ab-stractare till det concretare = begreppets uppfattning i mångfalden af bestämningar; — eller består, till sin form, i (logiskt) dömande och slutande.

2) härigenom blifva begreppen (deras allmänna bestämningar äro)

a) fullt klara och tydliga: fullt (äfven i sina särskilda momenter) actuela, formelt fullkomliga förnimmelser (jfr Cap. 4, N:o 1, b), — eller närma sig åtminstone i högre grad härtill; —

samt vidare och såsom sådana

b) inre och andliga: äro och vetas såsom i och genom medvetandet verkliga eller ega i detta sin (logiska) enhet och formen för sin ordning; samt

c) oföränderliga och nödvändiga (potentia och actus falla ihop): vetas i och med anförda bestämningar eller nyssanförda giltighet; — samt ändtligen

d) — såsom relativ bestämning, med afseende på sät-set för utveckling: — (företrädesvis) àbstracta eller gene-rela: (nödvändiga) bestämningar (prædicater) och såsom sådana det väsendtligt varande eller former och lagar hos det concreta, ej sjelfva concreta ting.

Ånm. 1. De tre första bestämningarne äro begreppets inre eller absoluta, dermed ock constitutiva, ej generaliteten, som för de nämnda utgör vilkoret.

2. Af de förra är den första grund, de sednare följder; men deremot den tredje criterium — på perceptionens character af begrepp, dess skilnad från föreställning, in sp. schema.

3. Begreppen äro derföre

a) abstractare än känsla och föreställning potentia: derföre, i sig, ej verkliga ("tanketing"), men ej heller blott subjectiva ("hjernspöken"), utan i och hos det verkliga (prædicater, former);

ß) deremot ett pius af actualitet: logiskt giltigt förnimmande eller (objective) af väsendtligt (nödvändigt) vara, till skilnad från factiskt och gifvet.

4. Begreppens skilnad från schemata: de sednare genom en fördunkling af de enskildare bestämningarne, en sväfvande factisk bild; de förra utan bild och nödvändiga,

5. Begrepp ("om något"): redan ett moment (en actus reflexionis), som är nödvändig; men vanligen ("någontings begrepp") den genom successiv determination vunna synthesen af alla de bestämningar (hos föreställningen eller tinget), som ega nyssnämnda character.

6. Huru veta, att begreppen äro den högsta formen af percipieraode? emedan de och det begripande medvetandet actu äro uttryck af b&dss natur eller betydelse (Cap. 3 § 2, N:is 2 & 3).31

e) hvarjemte särskildt de sinnliga begreppen äro begrepp om ett sinnligt (vid rum och tid fästadt) = ega blott hypothetisk nödvändighet.

3) äfven om sig sjelf utvecklar anden ett begrepp — såsom uttryck af sitt väsendtliga vara: — (det rena) sjelf-medvetandet och sjelfbestämmandet, förverkligande sig i sina^ begrepp och viljanden (= betydelsen af själ eller subject på denna ståndpunct — ehuru alltid tillika verklig i concretare och sinnliga bestämningar, annars ej individuel).

4) inom denna ståndpunct framträder anden såsom dels concret eller bildligt, dels àbstract eller rent förstånd.

§ 2. Förståndet i concret, practisk eller bildlig bero. är tankeförmågan, såvida dess yttringar äro väsendtligen fästade vid föreställningar eller tillika äro sådana; hvarje yttring: tanke eller begrepp i lägre, oegentlig bemärkelse.

1) uttryck af begreppets första och begynnande utveckling ur föreställningen, relativt särskildt från schemat, sålunda:

a) bestämdare begränsning och fixering, med afskiljande af det oväsendtliga — medelst qualitativ abstraction, ej blott allmän bild;

b) medvetenhet om eller reflexion derpå såsom medvetandets egendom och producten af dess sjelfverksamma reflexion (imina insigter, omdömen etc.);

2) men ännu

a) med reflexionen dock hufvudsakligen på innehållet, och detta fattadt såsom det väsendtliga i objecterna eller deras qualitet, för subjectet gifven (== realitet ännu bunden vid tillvaro i rum och tid);

b) ej fullständig tydlighet = nödvändighet i bestämningarnes förhållande: ej deduction, utan mera (factisk) sammanfattning;

— derföre dock ej mer än factisk visshet.

§ 3. Förståndet såsom rent, logiskt eller abstract (i högre, egentlig bemärkelse) är detta i alla sådana yttringar, som, oberoende af föreställningens närvaro, äro och vetas såsom blott sådana eller såsom bestämningar hos förståndet; yttring: ett begrepp i egentlig bemärkelse.

1) begreppet vetes här verkligt och giltigt såsom begrepp — ideel eller logisk sanning — och derigenom, att det utgör medvetandets bestämning — är i och genom detta: raan begriper begrepp;32

Obs. DerfOre ej nödvändigt foreställningar, och om sådana nyttja*, vetas de såtom exempel eller bilder (förståndets omedelbara object: begrepp, och förmedeltt dessa, tingen); deremot alltid och nödvändigt språket , för att försinnliga det andliga, såsom tecken.

2) fällt — i sina bestämningar och i dessas sammanhang i och för förståndet: deras logiska sammanhang — yfdligt: genom demonstration, och såsom nödvändigt.

§ 4. På förståndets ståndpunct vinner och eger anden nödvändig och logiskt (= af momentemas förhållande till hvarandra enligt förståndets uppfattning bestämdt.) sammanhängande kunskap, hvarmed först väsendtligt varande i det verkliga för honom är till och särskiljes från det i det sistnämnda blott factiskt eller tillfälligt

existerande, liksom en erfarenhet — i subjectiv och objectiv bem. — uppstår och det verkliga i sina oföränderliga och nödvändiga lagar vetes.

1) a) början härvid består i "upptäckandet" och särskiljandet i tinget (eller föreställningen) af någon eller några bestämningar, som det alltid eller undantagslöst är (= hvad jag med det tinget egentligen menar), d. ä. i att medelst abstraction och reflexion fatta en så enkel, att den inses klart och nödvändigt;

Anm. 1. Hvaraf inses, att schematiserandet lättar och förbereder, men ej utgör begripandet, som beror af klarheten och har till criterium nödvändigheten.

Anm. 2. Äfvenså inses, hvarför definition fir den första begrepps-insigten.

Anm. 3. Hvilka momenter i tingen? de som kunna på nämnda sätt fattas,

b) för att sedan medelst repetition af samma tankeverksamhet i förhållande till tinget, eller discursivt, med den eller de begripna bestämningarne synthetisera dem, som i logiskt sammanhang med de förra kunna på samma sätt inses: successivt determinera begreppet.

Anm. Huru långt man i denna begreppsuppfattning af tinget kan komma? kan ej på förhand bestämmas, blott att: aldrig till tinget eller föreställningens alla bestämningar (se Cap. 4 § 1, b).

2) a) det sålunda utvecklade begreppet är och fattas, i förhållande till tingen eller föreställningarne, såsom objectivt giltigt, såvida som det

a) ur dessa är utveckladt — är begrepp om desamma; och

ß) är nödvändigt: af subjectets godtycke oberoende;

b) hvadan subjectet, i och med begreppens (omedelbara eller medelbara) refererande på tingen (uppfattande såsom bestämningar hos dessa), om dem eger vetande: oföränderlig33

och (relativt) nödvändig knnskap, samt i och med detta uppfattar det väsendtliga hos dessa eller deras (/ørmaZ-) väsen: sammanfattningen af ett tings constanta eller nödvändiga, d. ä. begripna bestämningar.

3) a) under medverkan af det concreta förståndet uppstår på detta sätt successivt för subjectet en erfarenhet: i subjectiv betydelse = uppfattning af constanta bestämningar i den gifna mångfalden (af ting eller föreställningar), d. ä. af denna i och med sådana bestämningar; objective: sjelfva denna mångfald såsom af constanta former och lagar bestämd eller såsom ett, genom desamma sammanhängande helt, en verld;

b) hvarvid förståndet in specie framträder såsom ledande

a) sinnet: till bestämda och afsigtliga varseblifningar (observationer, experimenter, o. s. v.);

ß) den reproductiva föreställningsförmågan i bestämd ordning och rigtning (historia);

y) phantasien: till afsigtlig och lagenlig production (inventioner, konstverk, hypotheser);

c) och i sina (formelt) högsta yttringar framträder i enarrativa, historiska (i inskr. och formell bem. s. k. empiriska eller analytiska) vetenskaper.

Anm. Dock att den insigt, som sålunda vinnes, alltid blir blott astertorisk eller endast relativt nödvändig (se § 2, N:o 2).

4) a) i och med det rena förståndet först vinner och eger menniskan egentligt vetande om sin verld: i och med si na begrepp såsom ideela bestämningar hos tingen;

b) hvarvid dess högsta yttringar äro de demonstrativa (s. k. synthetiska eller, i formell bem., rationela) vetenskaperna: i och med begreppsuppfattning och -determination (af tingen) från någon allmän synpunct (rum, materialitet o. s. v.); hvarvid det yttersta resultatet är verldsbegrøppet.

§ 5. Såsom tänkande är menniskan i egentlig bemärkelse fri: oberoende af annat, och sjelfständig: bestämd af sig; ehuru här bådadera endast formelt, ej reelt (hvilket ej upphäfves af begreppens nödvändighet: ty corre-latum till

frihet är tvång eller beroende, till nödvändighet, tillfällighet eller arbitrium).

234

CAP. 8.

di menniskan såsom theoretiskt förnuftig eller förnuftigt förnimmande varelse.

§ 1. Äfven med förnuftigt innehåll eller såsom Förnuft i theoretisk bemärkelse (se Cap. 4 § 2) yttrar sig men* niskan i motsvarande former, som såsom sinnlig, dock med de modificationer, som följa af innehållets olikhet; alltså l:o i känslor eller såsom förnuftigt kännande (sinne för det förnuftiga — i metaphorisk bemärkelse), hvilka visserligen såsom sådana tillika äro physiska affectioner, men dock icke derigenom äro till sin betydelse för subjectet uttömda, utan derjemte beteckna något annat, — i allmänhet kunna sägas vara känslor af menniskans tillvaro och tillstånd såsom personlig: medveten och fri, eller af sig sjelf i sina concreta förhållanden till andra personer (ändliga eller en högsta).

1) till sin form a) äro de förnuftiga känslorna aldrig rent medvetslösa (ehuru ej heller i sina bestämningar medvetna): till följd af förnuftets natur och betydelse (se Cap. 3 § 2, N:o3)); b) någon skilnad, motsvarande den af vital-och organsensationpr, finnes ej; c) aning utgör känslans börjande öfvergång till föreställning: med en började objecti-vering eller uppfattning af^ känslans innehåll eller anledning såsom ett annat — och dervid från det synliga mer eller mindre skildt.

2) beträffande åter innehållet, så a) visserligen alltid tillika physiska affectioner (se Cap. 4, § 1, c), dock att deras betydelse för subjectet dermed ej uttömd eller ens egentligen angifven; b) derföre vanligen fästade vid uppfattningen af ett sinnligt, dock såsom tillika innebärande ett annat, än det dervid med sinnena uppfattade, — detta egentligen den enda distinctionen för den blott senterande jemte, möjligen, en större nödvändighet för medvetandet: mindre möjlighet af abstraction från densamma; c) att börja med (för den sinnliga menniskan), (en obestämd) fruktan, som vid högre utveckling kan förvandlas till vördnad, kärlek o. s. v.

3) a) aningen är den första form af religiöst och dermed förenadt sedligt (till rigtningspunct eller mål från alla sinnliga skildt) medvetande; dock såsom blott sådan föga actuel förnuftighet: vantro och (ögonblicklig) submission — eller "resignationsom kan tillika blifva "elevation";35

b) på högre utvecklingsståndpunct qvarblir känslan såsom den individuela och svtbjecüva sidan af menniskans förnuftiga lif; derför vilkor för dettas rikedom och styrka samt för tillämpningen i hvarje enskildt fall, men till sitt värde beroende af sin renhet och sålunda af menniskans förnuftiga bildning i det hela, ensam otillräcklig: blandad med sinnliga elementer och ledande till egoism och sjelfförgudning.

Anm. Känsla, i practisk användning och synpnnct = hjertat: det naturliga (ofria) och individuela, (jfr Cap. 5 §4, N:o 2, 6); deraf "ondt" eller "godt'*? och: om menniskan "af naturen" är ond eller god?

§ 2. Såsom 2:o förnuftigt föreställande yttrar sig menniskan i medvetna och distincta förnimmelser, hvilka visserligen å ena sidan äro fästade vid sinnliga ting eller åtminstone vid tillvaro i tid och rum — detta ett vilkor för deras sanning eller objectiva giltighet på denna ståndpunct;

— men å andra sidan, just genom bestämningarnes innehåll, blifva föreställningar om ett osinnligt och absolut varande, eller hänvisa på ett sådant.

1) utvecklingen sker ur känslan: hvars innehåll objec-tiveras och distingueras från medvetandet sjelft, i det detsamma såsom vissa, medvetet fattade bestämningar tillägges objecter eller föreställningar om sådana, hvilka derigenom få en osinnlig betydelse (uppenbarelse af ett osinnligt) eller — medelst phantasien — utvecklas till föreställning om ett sådant, — med omklädnader (de öfriga bestämningarne) för öfrigt hemtade från yttre physiska, politiska o. s. v. förhållanden, dock alltid föreställdt i mensklig form (personifieradt).

2) dessa bestämningar, hvilka beteckna föremålets ab-soluthet, vinnas medelst stegring af de sinnliga, ända till tillvaro utöfver hvarje rum- och tidsgräns; och då hela vigten eller uppmärksamheten är rigtad på dessa, i

förhållande till hvilka det sinnliga blott är medium för uppenbarelsen af det osinnliga, försvinner derigenom motsägelsen mellan form och innehåll, eller kommer ej till medvetande.

3) a) den kunskap, som härigenom uppstår, blir en i bestämda föreställningar eller satser verklig uppfattning af ett osinnligt varande samt af verldens och in speeie menniskans — theoretiska och practiska — förhållande till detta

— dermed ock likartenhet dermed, såsom ett, mer eller mindre, annat än allt sinnligt;

b) hvilka föreställningar, afslutade till ett helt, bilda den positiva (= historiskt giltiga, men dock såsom sådan36

gudomligt auctoriserade) eller objecüva (i motsats mot känslans: den subjectiva), uppenbarade (i motsats mot blott naturlig: anlag och aning) religionsläran.

Anm. 1. Af föreställningens natur förklaring af betydelsen och behofvet af idoler, symboler, mysterier, sakramenter: genom vana constant association med vissa ting eller handlingar af en viss (förnuftig) föreställning, betydelse och känsla, — hvilka sålunda, då varseblifningen är lifligare och concretare, samt i den meningen (såsom föreställd) mera verklig än den blotta föreställningen , ock få samma characterer i högre grad.

Anm. 2. Likaledes deraf, att hvarje religionslära alltid tillika blir en religiös historia: fästad vid en person, s&som stiftare;

Anm. 3. samt att religiöst medvetande till sin uppkomst (eller utveckling) f&r betydelsen af gåfva, uppenbarelse, inspiration — utifrån. — Enthusiasm: ett tillstånd af det förnuftiga medvetandets lifliga, men ännu relativt oklara och ofria verksamhet.

c) till sin form och betydelse för subjectet är den förnuftiga eller religiösa kunskapen tro (i religiös och sedlig betydelse): a) föreställning, i förening med omedelbar (ännu ej till begrepp utvecklad eller på bevis stödd) öfvertygelse oin objectiv giltighet = känsla af absolut innehåll, derföre ock af absolut visshet; ß) dock att denna tro alltid tillika måste ega practisk betydelse (förtroende): vinnas och bekräftas (såsom ledande) in praxi, ty först så fullt (= in concreto) verklig: "andans och kraftens bevisning", — blott theoretisk tro blir ock blott historisk, ej längre religiös eller förnuftig (bokstafstro, "död").

Anm. 1. "Tro** föröfrigt såväl i subjeetiv betydelse: subjectets öfvertygelse, som objectiv: summan af det trodda (i analogi med betydelse af "erfarenhet").

Anm. 2. Tron, såsom i anseende till förnimmandets form föreställning, kan såsom blott sådan (utan pröfning af förståndet) öfvergå till vantro eller, såsom subjectivt practisk sinnesstämning, superstition och fanatism: genom inbiandning af sinnliga och egoistiska elementer.

Anm. 3. År tron af förståndet — genom insigt om motsägelser mellan form och innehåll eller olika momenter af detta — skakad eller öfvergången till otro, behöfver den, utom den practiska sinnesändringen, förståndets upplysning för att återställas.

§ 3. Såsom 3:o förnuftigt förstånd eller tankeförmåga framträder menniskan i förnuftiga begrepp eller idéer: klara och tydliga, andliga, nödvändiga, men abstracta förnimmelser om ett, sjelft andligt (oberoende af tid och rum), varande.

1) utvecklingen sker a) närmast ur och med anledning af de förnuftiga föreställningarne, — med anledning af det i dessa blott yttre sammanhanget, statutariskt och motsägande innehåll, tvifvel, försvar af det positiva;37

Anm. Trons inneh&ll obegripet, ej obegripligt — utom vid trons falska innehåll, eller genom missförstånd af betydelsen af "begripa": fatta in abstracto om det concreta, ej detta in concreto.

b) medelhårt äfven ur de sinnliga föreställningarne och begreppen om dem, genom deras fullf öljande till ett yttersta af grund och ändamål — Guds uppenbarelse i naturen (theologia naturalis, — jemte revelata), ett högsta godt o. s. v.

2) de förnuftiga begreppen äro a) ock abstracta: ej ett verkligt, utan om ett sådant; men b) om ett, sjelft, andligt

— ej blott om det constanta i det sinnliga, utan det, som förut-sättes för allt sådant, ej blott abstraction från det vexlande och enskilda i rum och tid, utan från dessa sjelfva; c) derföre ock begreppen sjelfva ej blott hypothetisJct nödvändiga: om ett objectum (mot medvetandet) finnes, utan catego-riskt (självmedvetandets egna nödvändiga bestämningar).

3) äfven det förnuftiga förståndet framträder såsom a) bildligt eller concret: sammanfattning, formélt systematiserande (classification) och bevisande (logiskt sammanhang i någon eller några bestämningar) af föreställningarne, de-scription och distinction (men ej egentlig definition); ß) rent: i logiskt sanna och i sig nödvändiga begrepp eller catego-riskt giltigt vetande.

4) i och med det förnuftiga förståndet a) eger menniskan vetande om de sinnliga tingens yttersta eller absoluta och såsom sådan sjelf osinnliga grund, samt sålunda om ett andligt, sjelfständigt och, såsom sådant, personligt varande: det absoluta (Gud), sarnt sig och andra såsom personer;

b) detta vetande utvecklas, successivt, ur a) den yttre eller sinnliga erfarenheten — såvida verkningar af ett osinnligt i det varseblifna framträda (ändamålsenlighet, oafslutad tidsserie o. s. v.); ß) men sedan och fullständigare: till bestämdare föreställningar och begrepp om ett naturfritt vara, ur den inre: om sig i sitt medvetna förnimmande och handlande; y) blir, till ett helt sammanfattadt, på det bildliga förståndets ståndpunct, positiv theologi (jfr § 2 N:o 3): historiskt vetande; på det renas, philosophi: logiskt, och cate-goriskt giltigt: vetande och vetenskap i egentlig mening.

Anm. 1. Det förnuftiga vetandet gör ej föreställandet öfverflödigt (ty det förra abttraet) och bprttager ej anthropomorphismerna vid (den ur inre erfarenhet = om mig sjelf) utvecklade uppfattningen af det gudomliga väsendet, men renar desamma.

Anm. 2. Den positiva theologien är, till sitt inneh&ll sedd, supra-naturalism — motsatt naturalism och materialism; — hvarjemte med rationalism i theologien menats en åsigt, som, oberoende af den Christna38

uppenbarelsen, derföre förnämligast nr naturen och menniskan i dess sinnliga bestämdhet, velat utveckla theologi (= en formalistisk och an-thropologisk naturalism), sedermera ock åsigten, att det osinnliga kunde begripas — i hvilket fall supranaturalismen blefve den bornerade och ovetenskapliga theologien; — philosophien åter i samma afseende rationelt vetande eller rationalism i re el bemärkelse — i motsats mot empiriskt eller empiri i vetenskaplig form.

Anm. 3. Strid mellan theologi och philosophi? vantro i den förra, eller för låg ståndpunct hos den sednare,

§ 4. Såsom förnuftigt förnimmande är menniskan verkligt sjelfständig eller reelt fri; dock att denna i anseende till form och medvetenhet derom framträder i olika grader; fullt actuel först i tänkandet såsom sådant.

CAP. 9.

Ön menniskans praetiska verksamhet såsom sinnlig.

§ 1. Då den praetiska verksamheten i hvarje yttring till form och innehåll beror af syftemålsfömimmélsen (se Cap.

4 § 3, Anm. 2), så kan den medelst denna både indelas och i hvarje yttring definieras. Den practiskt verksamme, sinnlige menniskoanden framträder sålunda l:o såsom Drift eller Instinct i alla sådana yttringar, som till sin beskaffenhet bestämmas af d. ä. der syftemålet är sinnlig känsla, eller, objective, den organiska kroppens bibehållande; hvarje yttring kallas ock en drift eller instinct (emedan den och dess yttringar här ännu ej framträda distincta: jfr Cap.

5 § 1 N:o 2) eller, objective, en verkan — af den lefvande kraften.

1) hvarje drift är (jfr Cap. 5 § 1 N:o 1, a): "Mind" och spontan (ännu ej fri), ögonblicklig, alltid naturlig;

2) in specie skiljes drift: bestämd af vitalkänsla — det praetiska uttrycket af lifvets närvaro, och i allmänhet det första (sjelfva öfvergången från potentia till actus), märkbar före allt percipierande (jfr Cap. 5 § 2) — och

instinct: bestämd af organsensationen och en expectatio ca-suum similium (jfr Cap. 6 § 2 N:o 1 Anm. 1).

3) driften utgör menniskans naturell (se Cap. 5 § 4 N:o 2, b) och kan indelas i närings-, rörelse- och könsdriften.

§ 2. Sinnlig begärförmåga (eller blott begärförmåga eller begäret) är den practiskt verksamme, sinnlige menniskoanden i alla yttringar, som till sin beskaffenhet äro be-39

stämda af föreställningar; hvarje yttring: ett begär eller, ob-jective, en handling i lägre och oegentlig bemärkelse.

1) begären utvecklas (jfr Cap. 6 § 7) och framträda

a) i förening med driften — såsom medveten drift: — med föreställning följer en retning eller rörelse i de kroppsliga organerna;

b) bestämda af blotta föreställningar;

c) på en gång af varseblifning och af minne eller phan-tasi — hvarvid försvagande verkan om olika, stärkande, om lika innehåll: vana och färdighet, samt olika begär (i förhållande till samma innehåll eller föremål) hos olika personer.

2) begären äro: medvetna (till syfté och medel) och arbiträra (ej egentligt fria); knnna generaliseras och blifva permanenta; kunna vara onaturliga.

3) begär delas a) i afseende på syftemålet: i theoretiska, æsthetiska och egentligen practiska, hvilka sednare åter delas b) med afseende pä det åsyftade förhållandet till det begärda: i positiva och negativa (såsom practiska yttringar äro alla positiva); c) till innehållet: i bestämda och obestämda eller vaga (chimeriska); d) till utförbarheten: i naturliga och onaturliga eller phantastiska; med gemensamt syfte — liksom driften: — det angenäma eller (sinnligt) goda, på driftens och begärets ståndpunct: subjectets naturliga och harmoniska tillstånd i hvarje särskildt ögonblick af sin bestämda tillvaro.

4) begärets förverkligande innebär alltid dess öfvergång till drift tillika = begärets determination (jfr Cap. 4 | 3, Anm. 1, b, ß).

Anm. 1. Detta följer naturligt == utan särskildt besiat; hvadan en viss sjelfbeherrskning för att hindra det.

Anm. 2. Fr&n egentliga begär äro att skilja a) böjelser: potentiel disposition till ett visst slags begär (genom fOrening af naturanlag och vana); b) längtan: böjelse i förening med föreställningen om ett frånvarande godt; e) önskningar: begär, som antingen äro för svaga fOr att öfvergå till actualisation, eller förenade med insigt om sin outförbarhet.

§ 3. Sinnlig vilja är den practiske, sinnlige anden bestämd af begrepp; hvarje yttring: en aet af vilja, ett viljande, en vilja (volitio), och, objective, en handling i egentlig bemärkelse.

1) viljan utvecklas (jfr Cap. 7 § 4) genom utveckling af drifter och begär till inre (fritt, sjelf medvetet fattade)40

fattade) och constanta samt generela reglor för. handlandet: practiska grundsatser eller maanmer.

a) i mindre egenlig form och betydelse (se Cap. 7 § 4 N:o 3, a): såsom på auctoritet stödda och gifna — sta-tutariska — bud ocb med mera arbitrium valda;

b) i större egentlighet: såsom inre, genom sitt eget innehåll giltiga;

2) den sinnliga viljan är

a) åtföljd och bestämd af begrepp — om syfte och medel: — (hypothedskt) nödvändiga, men abstracta eller ge-netéla syftemålsförnimmelser, sålunda sjelf rigtad på det nödvändiga och allmänna;

b) (formelt) fri: sjelfbestämd och alltid i sig (der ej yttre hinder möta) möjlig; hvilken frihet, — i förhållande till begär och drift, — framträder såsom

a) öfverläggning: practisk abstraction från hvarje ac-tuelt begär eller drift (deras nedsättning till potentialitet): frihetens negativa moment;

' Anm. 1. Härvid förhålla sig begären "solliciterande", men ej "necessiterande"

Anm. 2. Derföre kan man vilja intet — af begären.

ß) beslut eller val: practisk reflexion på eller determina-tion efter ett begär, — såsom maxim, hvarvid de öfriga begären utestängas: — det positiva momentet;

y) dock att denna frihet är blott formell, eller begränsad i afseende på sin högsta maxim eller det högsta («sinnliga) goda: sinnlig lycksalighet eller fri och harmonisk tillvaro i sitt förhållande till den sinnliga verkligheten, i det hela af sin tillvaro, i förhållande till hvilket syfte alla andra maximer blifva medel: det nyttiga eller relativt goda på den sinnliga viljans ståndpunct, om ock hvar och en maxim för längre eller kortare tid kan upphöjas till ändamål (enligt naturanlag och vana).

Anm. Häraf betydelsen af att hvarje maxim är ett hypothetitkt imperativ.

3) viljanden eller maximer delas i

a) theoretiska, ^esthetiska och egentligen practiska;

b) de sednare i (den negativa) sträfvan till frihet, oberoende, eller (de positiva) till ett förhållande af frihet och magt till ting: omedelbart = njutningslystnad (i alla modi-fícationer), eller medelbart (d. ä. såsom nyttiga) sas till egendom, samt till andra personer: physiskt: magt, eller "moraliskt": ära, anseende.41

4) viljan aciualiseras (liksom begär) genom determina-twn: öfvergång till begär och drift.

Ånn. Praetitk klokhet är en högre grad i säkerheten rid beräkningen af det (i hvarje fall) nyttiga = medlens motsvarighet mot ändamålet.

5) på viljans ståndpunct eger menniskan charader: fri eller sjelfbestämd och constant rigtning i sitt handlande; ehuru ej ännu god: viljan är, såsom a) sinnlig, egoistisk och i sina sträfvanden mått- eller gränslös (intet sinnligt är i sig ett högsta), och först såsom viljande menniskan i egentlig bemärkelse ond; ß) men dock formelt vilkor för högre utveckling till det goda (jfr Cap. 8 § 2 N:o 3 c, Anm. 2).

6) hvarje sinnligt viljande kan öfvergå till passion: ett generaliseradt, till exclusivt herrskande öfvergånget och ha-* bituelt sinnligt begär.

Anm. Passioner a) kunna endast på viljans ståndpnnct finnas; 6) betingas till sin uppkomst af samverkan af naturligt anlag, tillfälle till tillfredsställande och vana; c) delas s&som de sinnliga maximerna (af hvilka hvarje kan bli passion): i theoretiska, »sthetiska(till vällust i alla former, sinnlig kärlek och hat, fåfänga etc.) och egentligtpraetiska, som åter äro: den negativa efter oberoende, girighet, herrsk- och ärelystnad; d) skiljas från affeet eller sinnesrörelse — som är en sådan stegring af känslan, att derigenom själens öfriga förmögenheter i sin verksamhet paralyseras, och kan uppstå vid hvarje fnnction, samt häfves genom bibehållande eller återkallande af reflexionen, — såsom a) bestämning hos känslan och hos viljan; ß) ögonblicklig och perdurerande; y) paralysering af förstånd och frihet och: skärper och stärker båda i förhållande till det bestämda föremålet, ehuru upphäfvande eller förvillande dem t det hela (detta föremåls värde i förhållande till andra: jfr Cap. 6 § 5 N:o 3 Anm. 3, 2, c): hinderlig för förståndet och för friheten.



CAP. 10.

Ön menniskans praetiska verksamhet såsom förnuftig.

§ 1. Utvecklingsformerna af denna äro desamma, som af de sinnliga, med samma modificationer, som bero af syftemålets olikhet till innehållet (jfr Cap. 8'§ 1). Således: lso förnuftsinsünct eller — jemte den närmast högre formen — kärlek (till det goda): bestämd af känsla.

1) med medvetande om sin verksamhet och dess syfte såsom ett annat än det sinnliga, men ej om ett hvarföre, utan blott att: en tendens eller behof (fruktan, hopp, o. s. v.); hvarvid den förnuftiga känslans egentligen

märkbara skilnad från sinnliga består i dess högre grad af nödgande: uttryck af en hela menniskans harmoni eller disharmoni*42

2) a) känslan ensam leder endast till vissa isolerade handlingar, hvilka ej ur de sinnliga behofven äro motiverade (superstition, blind devotion, o. s. v.), som sålunda utgöra den praetiska verksamheten på denna ståndpunct;

b) men qyarblir på högre ståndpunct: moralisk (sedlig och practisk-religiös) känsla och utgör då den individuela och subjectiva sidan (det individuelt determinerade syftemålet i hvarje enskildt fall) af det religiösa och sedliga lifvet; uppfattad såsom absolut giltigt motiv (af helighet, pligt o. s. v.) eller kärlek (till det goda, Gud o. s. v.): practisk känsla i egentlig bemärkelse; såsom medföljande hvarje handling eller indice på dess beskaffenhet i förnuftigt hänseende; samvete: relativt practisk, men i förening med theo-retisk eller æsthetisk character.

Anm. 1. Kärlekens skilnad från alla sinnliga känslor och begär är derföre frihet från egoism; såsom sådan beroende af sedlig cnltar i det hela.

Anm. 2. Samvete (conscientia moralis) a) är practisk känsla såvida som det åtföljer handlandet och såtillvida kan och bör bestämma det; ß) men närmar sig theoretisk och æsthetisk känsla (ej rent practisk) såvida det omedelbart är uttryck af subjectets tillstånd vid hvarje handling (dunkelt medvetande derom i hvarje enskildt fall); y) består i hvarje fall i känsla af harmoni eller disharmoni — mellan subjectets förnuftiga natur och den enskilda handlingen: — godt eller ondt samvete, (hvarföre det sednare starkare och mera märkbart?); ef) är derföre vittnesbörd och (såsom ondt) varnande, — "Guds röst" i menniskans inre; ej domare; $) måste läras ("väckas" och renas — såsom alla förnuftiga och distinct fattade känslor); kan uppöfvas och stärkas (genom afsigtlig reflexion), men ock "söfvas" (genom afsigtlig abstraction), ehuru ej utplånas eller "dödas"; — hvad betydelse uttrycket: irrande samvete (conscientia moralis erronea) eger? och huru i sammanhang dermed practisk vantro eller superstition och "scrupulositet" äro förklarliga? {) framträder såsom consc. mor. antecedens (vid närvarande böjelse eller beslut), concomitans och subsequens (hvarföre detta starkast?).

§ 2. Såsom 2:o distinct medveten och afsigtlig kärlek eller sedlig vilja i lägre och oegentlig bemärkelse (förnufts-begär — i fall ett sådant uttryck begagnades) framträder den praetiska verksamheten styrd af förnuftiga föreställningar; hvarje yttring: en (sedlig eller religiös) handling i lär gre och oegentlig bemärkelse.

1) syftemålet fattas här a) klart eller genom sin beskaffenhet och vissa sina bestämningar distinct från alla sinliga: godt i sig eller ovilkorligt förbindande; men b) yttre och enskildt: exempel, enskilda läror eller förmaningar — eller en allmänbild af sådana, — med gudomlig auctoritet eller såsom (yttre) gudomlig uppenbarelse;43

2) hvari visserligen sinnliga bestämningar (af omkläd-naden) tillika kunna inblandas: superstitiösa handlingar, ceremonier o. s. v. — religiösa handlingar utan sedlig betydelse, — och ännu oftare eller vanligen inskränktheter i uppfattningen af det förnuftigas practiska betydelse för subjec-tet: yttre gerningar, blott juridisk rättskaffenhet, beräkning och æstimation efter sinnliga följder, o. s. v.; — dock att, då den förnuftiga betydelsen här är hufvudsak och derjemte känsla och samvete närvarande, förirringar i detta hänseende (= det nämnda i stället för det rätta) mera bero på orent practiskt sinnelag (afsigtligt sjelfbedrägeri: "skrym-ter i"), än utgöra otillräkneliga misstag.

§ 3. Såsom 3:o förnuftig eller sedlig vilja är menniskan bestämd i sin practiska verksamhet af förnuftiga begrepp.

1) äfven dessa kunna antingen vara vid föreställningarne fästade, och dela då i någon mån dessas brister (yttre lag, 8tatutariska bud, motiv: yttre belöningar och straff, princip: Gudomligt godtfinnande o. s. v.); eller ock vara rena begrepp, hvilka äro och vetas såsom i sig (genom sitt eget innehåll: menniskans eget förnuftiga väsen) d. ä. categoriskt giltiga, sedliga lagar (jfr Cap. 8 § 3 N:o 2).

2) practiska lagar äro sådana practiska grundsatser, som äro giltiga såsoin sådana: det abstracta uttrycket af ett i sig godt eller ändamål; hvilka i sin practiska betydelse för subjectet framträda såsom categoriska imperativen och i och med hvilkas följande menniskan eger god eller sedlig charakter = förnuftig vilja.

§ 4. Den practiskt förnuftiga menniskan

1) har till ändamål det goda eller det rätta, d. ä. det för sin egen skuld eftersträvansvärda: sitt eget förnuft och, dermed, det absoluta förnuftet, Gud.

Anm. Förnuftet såsom högsta ändamål: det Ooda fir, särskildt såsom ändamål för den theoretiska verksamheten, det Sanna; för den practiska, det Goda i inskr. bem. eller det Rätta; för den æsthetiska, det Sköna: som sålunda äro detsamma, sedt i olika förhållanden (intet kan vara det ena, som icke är det andra).

2) såvida menniskan gör förnuftet, det goda eller rätta till sitt ändamål i sin practiska verksamhet, är hon sjelf actuelt practiskt förnuftig (rationis particeps), (relativt) god eller rättskaffens; — i motsatt fall oförnuftig eller ond; — hennes verksamhet bestämd af det goda kallas

a) sedlighet (af seder — sådana dessa rätteligen äro — d. ä. constant handlingsrätt) eller moralitet, sedd i för-' hållande till hennes egen sanna natur;44

b) religiositet (enlighet med religionen == det bestämmande, bindande), sedd i förhållande till det absoluta förnuftet, Gud.

Anm. Hvaraf inses: att

a) sedlighet eller osedlighet (att vara god eller ond) tillhör viljan och beror af dess beskaffenhet — ej af den yttre gerningen (jfr Cap. 4 $ 3, b);

ß) utgör, såsom den practisba menniskans best&mdhet, enhet af vilja (god charader) och instinct (kärlek): l&os och nà&os;

y) religiositet ej till innehållet är annat eller skildt från sedlighet; båda: menniskans förnuftiga verksamhet, hänförd antingen på dess caasa proxima & specialis eller samma <fc universalis;

cf) religiositeten omfattar äfven ett theoretiskt och ett æsthetiskt element , men beror och bedömes främst efter det practiska (jfr Cap. 4 § 3 A lim. Anm. 4)

i) utgör alltid ett personligt förhållande till Gud: (jfr Cap. 3 § 3 N:o 3, Mom. 2, b).

3) menniskans sedlighet såsom habitael rigtning hos viljan är dygd (motsats: last); såsom i hvarje sin yttring af lagen bestämd (i sig nödvändig), pligt (motsatsen: synd), — samt såsom dervid för andra helig eller nödvändigt respektabel, i förhållande till dem rättighet; — såsom menniskans actuela bestämdhet, opus morale eller sedlig lycka (lycksalighet eller — i sin fulländning tänkt — salighet).

§ 5. Såsom practiskt förnuftig (sedlig och religiös) är menniskan — med mer eller mindre klar medvetenhet och egentlighet i formen — reelt fri eller sjelfständig.

1) frihet är sjelfständighet, negativt och relativt be-tragtad, derföre

a) i rent negativ mening (frihet från något, oberoende): frånvaro af bestämdhet;

b) i relativt positiv (frihet öfver eller i anseende till något, val): möjlighet att efter något bestämma sig.

2) den beror på eller består i practisk abstraction och reflexion i förhållande till sina bestämningar, och inträder i någon mån så fort dessa finnas i någon mån actuela;

3) den upphäfves ej genom menniskans nödvändiga bestämningar — är ej förmåga af det omöjliga, utan af det möjliga; — ej heller genom lagenlighet ("moralisk nödvändighet1') i handlandet (är ej libertas indifferenta s. æquilibrii; dess motsats ej nödvändighet, utan tvång).

4) den framträder såsom

a) formell: val inom sinnliga, möjliga motiver, — eller ock mellan dessa och det förnuftiga, frihet in abstracto d. ä. öfvergång till45

b) reel (förnuftig) eller med egentligare benämning: sjelfständighet: ^/"bestämdhet efter det förnuftiga i hvarje fall;

5) dess förverkligande beror af den sjelf eller viljan (att vilja vara fri).

6) dess värde: vilkor för all högre utveckling, ej sjelf ändamål (kan missbrukas).

7) Imputabilitet eller tillräknelighet är den character hos den handlande, att vara och anses såsom fri orsak till sina handlingar, in specie från sedlig synpunct sedda, hvartill fordras (i moralisk användning): a) medvetande om sedelagen eller det förnuftiga; b) frihet att följa den; finnes i någon grad hos hvarje menniska, som i någon grad står på mensklig ståndpunct, derföre grader: bero af graderna i båda: klarhet, naturlig fallenhet, begärets styrka, vana (utvecklad character). — Imputation är det omdöme, sora utsäger denna menniskans character vid en handling och derföre tillräknar den till (moralisk) förtjenat eller skuld. Im-putationens följder äro moraliska belöningar och straff = inre harmoni eller disharmoni. Yttre följder?

Anm. 1. Derföre imputabilitetens grad i det hela bestämbar blott af den Allvetande; approximativt af den handlande — mer — och af andra — mindre; — i allmänhet: större, ja högre grad af formell utveckling och bildning.

Anm. 2. Imputationen är absolut: i och för menniskans hela verksamma lif (tänkt såsom gjord af Gud: "eviga" belöningar och sträf)?); relativ, i och vid hvarje enskild handling (af den handlande sjelf: godt eller ondt samvete, eller andra: aktning och kärlek eller frånvaro deraf).

Anm. 3. Skuld har menniskan genom hvarje icke af förnuftet bestämd handling, och då hon är skyldig att derefter bestämma sig, fir hvarje skuld en eonträr motsats mot pligt, den må i det yttre vara ett peccatum commissionis eller omissionis; förtjenst åter är alltid blott negativ (man kan ej göra mer än sin skyldighet).

CAP. 11.

Om menniskans esthetiska verksamhet.

§ 1. Den æsthetiska verksamheten är till sin rigtning : contemplation eller production, till sitt innehåll: sinnlig eller förnuftig; till sin form bestående eller styrd af känslor, föreställningar eller begrepp.

Behofvet af æsthetisk verksamhet framträder, när menniskan för tillfället ej känner sig hämmad af någon dunkelhet i sitt förnimmande eller hinder för sin frihet, — för att46

undvika ledsnad eller tomhet, vara i harmoniskt tillstånd genom kraftens lifliga verksamhet; kan derföre aldrig sättas i stället för den theoretiska eller practiska.

§ 2. Med sinnligt innehåll yttrar sig denna verksamhet redan på organsinnets ståndpunct (i öfning och utveckling af krafterna — hvaremot vitalsinnets yttringar snarare äro in toto æsthetiska), tillika med physisk sida; likaså på föreställningens och begreppets, — dock i det sista fallet alltid i concret och åskådlig omklädnad: annars dels ej nog lifligt för att roa, dels möda vid uppfattningen af det abstracta.

Anm. Alla æsthetiska functioner kunna antingen vara rena, eller ock blandade med theoretiska eller practiska syften, i hvilket fall de i samma mån förlora af sitt æsthetiska behag.

§ 3. Det förnuftiga såsom ändamål för æsthetisk verksamhet är det sköna eller till formen fulländade; verksamheten derefter bestämd — æsthetisk verksamhet i inskränkt bemärkelse — kallas, såsom förmåga af contemplation, smak eller skönhetssinne, såsom förmåga af production, geni eller snille i æsthetisk och inskränkt bemärkelse, samt i sina yttringar (skön) konsts hvilken i sina särskilda former är de sköna konsterna.

1) såsom förnuftigt æsthetisk efterträfvar menniskan ej en bestämd kunskap eller realisation af förnuftet (ett visst förnuftigt innehåll), utan blott det förnuftigas närvaro i sin verksamhet i dennas momenter h. e. dettas formela characte-rer: hvilket åter är = det sköna. Dessa formela charac-terer äro a) oändlig magt — i förhållande till det sinnliga, — hvaraf uttrycket = det sublima eller höga; b) enhet i mångfald eller harmoni = det sköna i inskränkt bemärkelse (hvaremot mot satsen af comiskt och tragiskt afser framställningen af det sköna i och genom det sinnliga materialet: indirecta eller directe).

2) föremål för smak, samt konst i och för känslan är musik; i och för föreställningen, de plastiska konsterna:

sculptur och måleri (architectur är öfvergången), i och för förståndet: poesi (dock alltid in concreto, jfr § 2).

Anm, Äfven här rena och blandade æsthetiska framställningar; men hvarje æsthetisk framställning per se eo ipso sann och god samt vice versa, ty skön genom förnuftets närvaro, i annat faU prosaisk eller ful.